

Załącznik do uchwały Nr 7/2024
Walnego Zebrania Członków
Stowarzyszenia LGD „ZIELONE SIOŁO”
z dnia 12 grudnia 2024 r.

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023-2027

**dla Lokalnej Grupy Działania
„ZIELONE SIOŁO”**

Ostrów Mazowiecka, 31 maja 2023 r.

SPIS TREŚCI

Rozdział I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego	3
1.1. Nazwa LGD	3
1.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa	3
1.3. Opis struktury LGD	4
1.4. Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego	5
1.5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym	5
1.6. Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD	6
Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	7
2.1. Opis obszaru LGD	7
2.2. Mapa obszaru objętego LSR	8
2.3. Spójność obszaru	8
Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR	10
Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR	15
4.1. Analiza potrzeb rozwojowych	15
4.2. Grupy docelowe	22
4.3. Analiza sposobów wsparcia inicjatyw lokalnych i ponadlokalnych	23
Rozdział V. Spójność, komplementarność i synergia	24
5.1. Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi	24
5.2. Opis zintegrowania różnych sektorów, partnerów, branż	26
Rozdział VI. Cele i wskaźniki	27
6.1. Specyfikacja i opis celów	27
6.2. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania	28
6.3. Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS	28
6.4. Przypisanie wskaźników do celów i przedsięwzięć	30
Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	31
7.1. Charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD	31
7.2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru	31
7.3. Sposób uwzględnienia innowacyjności i inkluzyjności w kryteriach wyboru operacji	33
7.4. Projekty grantowe	33
Rozdział VIII. Plan działania	33
8.1. Charakterystyka harmonogramu osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników	33
8.2. Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR	34
Rozdział IX. Plan finansowy LSR	34
9.1. Opis źródeł finansowania działalności LSR	34
9.2. Opis powiązań poszczególnych źródeł finansowania z celami LSR	34
Rozdział X. Monitoring i ewaluacja	35
Załączniki	39

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1.1. Nazwa LGD

Lokalna Grupa Działania „ZIELONE SIOŁO”, dalej zwana LGD ZS.

1.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa

Pierwsza inicjatywa powstania LGD ZS miała miejsce w 2007 r. Przedstawiciele różnych grup społecznych i gospodarczych powiatu ostrowskiego rozpoczęli proces tworzenia partnerstwa trójsektorowego. W dniu 14 marca 2008 r. powołany został Komitet Założycielski Stowarzyszenia, w skład którego weszli: Janusz Ambroziak, Waldemar Brzostek, Zbigniew Kamiński, Adriana Rukat, Michał Rutkowski. LDG ZS uzyskało wpis do KRS w dniu 30 kwietnia 2008 r. W tym czasie rozpoczęto serię spotkań z przedstawicielami gmin i powiatu ostrowskiego, na którym prezentowano założenia i cele podejścia LEADER. W miesiącach marzec – wrzesień 2008 r. zostały podjęte uchwały o przystąpieniu do LGD gmin: Andrzejewo, Boguty-Pianki, Brok, Małkinia Górna, Nur, Ostrow Mazowiecka, Stary Lubotyń, Szulborze Wielkie, Wąsewo, Zaręby Kościelne oraz Powiatu Ostrowskiego. W roku 2022 przedstawiciele gminy Brańszczyk i jej mieszkańcy wyszli z inicjatywą włączenia ich samorządu w obszar LGD ZS. Proces ten został zakończony podjęciem przez Radę Gminy Brańszczyk uchwały o przystąpieniu do LGD ZS w kwietniu 2022 r.

LGD „Zielone Sioło” dotychczasową działalnością związaną z wdrażaniem poprzednich dokumentów strategicznych i realizacją szeregu projektów aktywizujących społeczność lokalną, a finansowanych z innych źródeł, udowodniła, że jej pracownicy i Zarząd posiadają niezbędne kompetencje do zarządzania i wdrażania LSR na lata 2023 – 2027.

Budżet LSR na lata 2007 – 2013 wynosił 6 117 840,00 zł i został w około 93% wykorzystany. W okresie programowania 2014-2020 całkowity budżet LSR wynosił 2 641 020,00 €, z czego:

- 896 025,00 € przeznaczono na wsparcie podejmowania działalności gospodarczej,
- 150 000,00 € na wsparcie rozwoju istniejących firm,
- 113 075,00 € na wsparcie zakupu sprzętu/wyposażenia/infrastruktury,
- 986 900,00 € na wsparcie rozwoju infrastruktury społecznej i drogowej,
- 87 500,00 € na realizację projektów współpracy.

Ponadto LGD ZS zrealizowała następujące projekty:

- a) w ramach zadania publicznego Zarządu Województwa Mazowieckiego w obszarze "Ekologia i ochrona zwierząt oraz ochrona dziedzictwa przyrodniczego" w 2022 r. projekt pn.: **„Warsztaty edukacyjno-plastyczne "Chrońmy pszczoły"”**. Projekt polegał na przeprowadzeniu dwóch warsztatów pszczelarskich dla uczniów Szkół Specjalnych z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim i umiarkowanym,
- b) w okresie wrzesień-październik 2021 r. w obszarze "Ekologia i ochrona zwierząt oraz ochrona dziedzictwa przyrodniczego" projekt **„Szkolenie dla początkujących i już praktykujących Pszczelarzy”**. Zadanie polegało na przeprowadzeniu 2 szkoleń stacjonarnych dla 20 początkujących oraz zaawansowanych pszczelarzy z obszaru działania LGD „ZIELONE SIOŁO”. Ponadto w ramach zadania zorganizowano jednodniowy wyjazd szkoleniowy do Gospodarstwa Pasiecznego, podczas którego uczestnicy od strony praktycznej poznali skuteczne sposoby wychowu matek pszczelich na własne potrzeby oraz praktyczne aspekty gospodarki pasiecznej,
- c) w obszarze "Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego" w 2021 r. zrealizowano projekt polegający na przygotowaniu i wydaniu publikacji promującej 10-ciu producentów z obszaru LGD „ZIELONE SIOŁO” wpisanych do Sieci Dziedzictwa Kulinarne Mazowsze i oferowane przez nich potrawy i produkty pn. **„Szlak Kulinaryny Sieci Dziedzictwa Kulinarne obszaru LGD „ZIELONE SIOŁO”**,
- d) w tym samym roku wspólnie z LGD „Zaścianek Mazowsza”, Stowarzyszeniem „Projekt Radomir”, Towarzystwem Przyjaciół Goworowszczyzny zrealizowano ofertę wspólną na realizację zadania publicznego pn. **„Pozarządowy jest Gotowy - czyli przygotowanie sektora społecznego północno-wschodniego Mazowsza do skutecznego działania”**. Projekt miał na celu wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych z obszaru działania partnerów zadania oraz budowanie postaw obywatelskich,

- e) w ramach zadania publicznego w obszarze "Ekologia i ochrona zwierząt oraz ochrona dziedzictwa przyrodniczego" w 2020 r. zrealizowany został projekt pn. **Warsztaty edukacyjne "Kochajmy pszczoły"**. Zadanie polegało na przeprowadzeniu 10 warsztatów pszczelarskich dla dzieci w wieku 5-6 lat, które odbyły się w Szkołach Podstawowych na obszarze LGD „ZIELONE SIOŁO”. Celem warsztatów było zwiększenie wiedzy na temat roli pszczół w środowisku naturalnym oraz rozwijanie wrażliwości emocjonalnej na otaczającą nas przyrodę,
- f) w obszarze „Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego” w 2019 r. zrealizowany został projekt pn. **„Wizyta studyjna mieszkańców obszaru LGD „ZIELONE SIOŁO” u producentów należących do Sieci Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsze”**. Dwudniowy wyjazd studyjny był okazją do poszerzenia wiedzy na temat dziedzictwa kulinarnego, turystyki, poznania wysokiej jakości mazowieckich potraw i produktów lokalnych, zdobycia wiedzy dotyczącej pozyskiwania surowców i produktów ekologicznych z własnych gospodarstw, ich produkcji, promocji i sprzedaży. W zadaniu uczestniczyli także seniorzy,
- g) w obszarze „Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego” w 2018 r. zrealizowany został projekt pn. **„Propagowanie idei Sieci Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsze na obszarze działania LGD „ZIELONE SIOŁO”**, który polegał na zorganizowaniu szkolenia na temat idei Sieci Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsze, uczestnictwie w imprezach plenerowych na obszarze LGD "ZIELONE SIOŁO" polegających na promocji produktów zgłoszonych i planowanych do zgłoszenia w ramach Sieci, wydaniu ulotki promującej Sieć Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsze i jej członków na obszarze LGD "ZIELONE SIOŁO" oraz nagraniu relacji filmowej z realizacji zadania.

1.3. Opis struktury LGD

Na dzień 31 maja 2023 r. LGD ZS tworzy 11 gmin i 1 powiat, 13 organizacji społecznych i gospodarczych, 11 przedsiębiorców oraz 31 osób fizycznych. Łącznie LGD ZS posiada 67 członków.

Sposób rozszerzenia i zmiany składu lokalnej grupy działania określają przepisy § 9 i 10 Statutu Stowarzyszenia. Zgodnie z nimi partnerem mogą zostać osoby fizyczne i prawne oraz jednostki samorządu terytorialnego. Przystąpienie do partnerstwa następuje na drodze uchwały Zarządu Stowarzyszenia po złożeniu deklaracji o przystąpieniu do LGD. W przypadku osób prawnych dodatkowo uchwały organu stanowiącego.

LGD ZS buduje partnerstwo z dużą dbałością o zapewnienie reprezentacji wszystkich grup społecznych wśród członków LGD, a także wśród jej statutowych organów. Struktura organów LGD gwarantuje brak dominacji grupy interesu sektora publicznego oraz zapewnia reprezentację różnych grup interesów, a co za tym idzie zrównoważony rozwój obszaru LGD. Od daty powołania LGD ZS rozszerzało swój skład pozyskując członków zarówno reprezentujących podmioty publiczne, gospodarcze, społeczne jak i mieszkańców obszaru LGD. Dostęp do udziału w partnerstwie był i pozostaje otwarty. Nie były i nie są stosowane żadne ograniczenia lub wykluczenia, które można by uznać za dyskryminujące dla kogokolwiek. LGD ZS za ważną uznaje konieczność dotarcia do osób należących do grup w niekorzystnej sytuacji i udzielenia adekwatnego wsparcia niezależnie od ich członkostwa w LGD. W dużej mierze interesy tych grup społecznych są reprezentowane przez różnego typu organizacje, tj. KGW, uniwersytety ludowe, OSP i inne, będące członkami Stowarzyszenia. Bezpośrednia możliwość wypowiedzania się w kwestiach dla nich ważnych stworzona jest poprzez partycypacyjny i inkluzywny charakter LSR, co gwarantują zapisy § 13 ust. 2 Statutu.

W planie komunikacji LGD „Zielone Sioło” przyjęte zostały działania m.in. związane z udziałem w gminnych wydarzeniach kulturalnych tj. dożynki, które przybliżać będą działalność Stowarzyszenia oraz zachęcać będą społeczność lokalną do angażowania się we wdrażanie LSR. Pogłębieniu współpracy i zaangażowaniu członków LGD „Zielone Sioło” oraz społeczności lokalnej w realizację strategii służyć będą również:

- działania szkoleniowo-informacyjne przewidziane w Planie komunikacji,
- warsztaty refleksyjne, które organizowane będą na początku każdego roku wdrażania LSR 2023-2027, do udziału w nich zapraszani będą nie tylko członkowie LGD, ale również przedstawiciele beneficjentów, grantobiorców oraz mieszkańców,
- granty i operacja własna, które przewidziane zostały w *Przedsięwzięciu 2*, dotyczące kształcenia liderów życia społecznego i publicznego,

- granty dotyczące opracowania koncepcji inteligentnych wsi.

Bardzo istotnym elementem angażującym społeczność lokalną we wdrażanie LSR 2023 -2027 będą projekty grantowe dot. opracowania koncepcji inteligentnych wsi. Wykorzystanie tego narzędzie da społecznościom lokalnym realny wpływ na wdrażanie strategii. Przyczynią się do tego również szkolenia o koncepcjach inteligentnych wsi, które uzmysłwią społecznościom jak skutecznie mogą nie tylko kształtować przyszłość swoich wspólnot, ale również wpływać na wdrażanie LSR 2023 – 2027 poprzez wykorzystanie tego narzędzia i stosowane kryteria wyboru operacji i grantów preferujące realizację projektów i inwestycji wynikające z koncepcji inteligentnych wsi.

Wnioski wyciągane w trakcie przeprowadzanych warsztatów refleksyjnych mają pomagać LGD „Zielone Sioło” w dostosowywaniu sposobu wdrażania LSR 2023 – 2027, działań aktywizacyjnych zapisanych w planie komunikacji do rzeczywistych uwarunkowań społecznych i właściwie reagować na czynniki zewnętrzne. Podejście to zagwarantuje LGD trafność, adekwatność podejmowanych działań i przyczyni się do efektywnego wdrażania LSR i osiągnięcia jej założeń.

1.4. Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego

Organem decyzyjnym zgodnie ze Statutem LGD ZS jest Rada LGD wybierana na sześcioletnią kadencję na Walnym Zebraniu Członków.

W skład Rady LGD wchodzi 15 członków. Zgodnie z postanowieniami statutu, każda z Gmin wchodzących w skład LGD ma co najmniej jednego przedstawiciela w Radzie LGD. Statut jednocześnie gwarantuje, że w trakcie oceny wniosków co najmniej 50% głosów pochodzi od osób nie będących przedstawicielami grupy interesu sektora publicznego.

Dokumentem szczegółowo regulującym funkcjonowanie organu decyzyjnego jest Regulamin Rady. Zasady w nim określone są kluczowe dla zapewnienia prawidłowego jego funkcjonowania. Precyzyjnie opisane zostały: sposób powoływania i odwoływania członków, zasady zwoływania posiedzeń oraz uczestniczenia w nich, terminy, kompetencje, zakresy odpowiedzialności, zasady publikowania na stronie internetowej protokołów z posiedzeń. Wszystko to zabezpiecza przejrzystość pracy tego najważniejszego z punktu widzenia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność organu. Szczególnie istotnymi elementami w jego działaniu jest zagwarantowanie reprezentatywności oraz bezstronności jego członków przy ocenie operacji.

Skład Rady LGD, zgodnie z zasadą trójsektorowości LGD, odzwierciedla funkcjonujące na obszarze LGD grupy interesu sektora: publicznego, gospodarczego i społecznego, przy jednoczesnym spełnieniu warunku, iż żadna z pojedynczych grup interesów nie jest nad reprezentowana. Na dzień 31 maja 2023 r. wśród 15 członków mamy: 7 osób reprezentujących grupę interesu sektora publicznego co stanowi 46,66 % składu Rady, 4 osoby z grupy interesu sektora gospodarczego (odpowiednio 26,66%), 4 osoby z grupy interesu sektora społecznego (26,66%), tj. przedstawiciela organizacji pozarządowych i mieszkańców.

1.5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Rada programowa podejmując decyzje o wyborze grantów lub operacji, które będą realizowane w ramach wdrażania przedmiotowej Strategii działa w oparciu o:

- Regulamin Rady,
- Procedury wynikające z przepisów prawa, wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz zawartej umowy ramowej.

W LGD przyjęto rozwiązania, które gwarantują, iż żadna z grup interesów nie może mieć dominującego wpływu na wybór operacji. Reprezentacja każdej z 3 grup interesu jest zapewniona na poziomie oceny poszczególnych wniosków. Zapisy Regulaminu Rady zapewniają, że decyzje dotyczące wyboru podejmowane są w składzie wynikającym z obowiązujących przepisów prawa. Procedury wyboru i oceny operacji oraz przeprowadzania konkursów grantowych określają również zasady postępowania w przypadku uzyskania ocen rozbieżnych oraz protestów i odwołań od decyzji Rady. Członkowie Rady podejmują decyzje osobiście, bez możliwości delegowania uprawnień oraz upoważniania osób trzecich do ich reprezentowania. Dotyczy to zarówno oceny wniosków jak również głosowań w ramach wyboru operacji oraz grantobiorców.

Zachowanie bezstronności jest także, podobnie jak reprezentatywność, czynnikiem uregulowanym przez przyjęte procedury i regulaminy. Zakres zależności, który kwalifikuje członka Rady do wykluczenia z oceny został opisany w Regulaminie Rady. Stanowi on, że z oceny złożonych wniosków wyklucza się członek Rady, jeżeli dofinansowanie ubiega się:

- osobiście, lub
- osoba, z którą członek Rady pozostaje w związku małżeńskim, albo stosunku pokrewieństwa lub powinowactwa w linii prostej lub bocznej do drugiego stopnia, albo jest związany z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli, lub
- podmiot wobec którego członek Rady pozostaje w stosunku podległości służbowej lub jest powiązany stosunkami własnościowymi (np. udziałowiec), lub
- osoba, której pełnomocnikiem (reprezentantem) jest dany członek Rady, lub
- zachodzą inne okoliczności stwarzające podejrzenie o możliwości wystąpienia konfliktu interesów.

Wszyscy członkowie zobowiązani są przed przystąpieniem do procedury oceny złożyć oświadczenie o bezstronności oraz do wpisania się do rejestru interesów. Rejestr interesów zapewnia przejrzystość i rzetelności weryfikacji zarówno w obszarze reprezentatywności, jak i bezstronności.

1.6. Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD

Funkcjonowanie Stowarzyszenia regulowane jest dokumentami zewnętrznymi oraz wewnętrznymi. Do najważniejszych dokumentów zewnętrznych należą:

- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach,
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie,
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dn. 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizyjowej (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021 str. 159),
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027 (Dz.U. 2023 poz. 412),
- Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz. U. z 2022 r. poz. 1079),
- Wytyczne Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi związane z wdrażaniem interwencji LEADER.

Powyższe dokumenty stanowią prawo obowiązujące LGD stąd przyjmując poszczególne wewnętrzne regulaminy i procedury stosowano się do zasady niepowielania w nich przepisów, które wynikają z prawa krajowego lub europejskiego. Najważniejsze dokumenty wewnętrzne Stowarzyszenia to:

- Statut Stowarzyszenia, który przyjmowany i zmieniany jest uchwałą Walnego Zebrania, dokument ten w szczególności reguluje: zakres i obszar działalności Stowarzyszenia, sposób przyjmowania nowych członków oraz ich prawa i obowiązki, podział kompetencji pomiędzy Walnym Zebraniem, Zarządem, Radą Programową, Komisją Rewizyjną, sposób reprezentacji Stowarzyszenia oraz zarządzania jego majątkiem,
- Regulamin Walnego Zebrania, który przyjmowany i zmieniany jest uchwałą Walnego Zebrania, dokument ten reguluje sposób prowadzenia obrad Walnego Zebrania,
- Regulamin Pracy Zarządu, który przyjmowany i zmieniany jest uchwałą Walnego Zebrania, reguluje on szczegółowo sposób zwoływania, przeprowadzania i dokumentowania posiedzeń Zarządu,
- Regulamin biura, który przyjmowany i zmieniany jest uchwałą Zarządu, określający w szczególności: organizację, zasady pracy i kompetencje biura, zakres zadań Kierownika i pracowników biura oraz zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników,

- Regulamin Rady który przyjmowany i zmieniany jest uchwałą Walnego Zebrania, reguluje on szczegółowo sposób zwoływania, przeprowadzania i dokumentowania posiedzeń Rady oraz oceny i wyboru operacji,
- Procedura naboru wniosków, oceny zgodności operacji ze Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (LSR), wyboru operacji przez LGD „ZIELONE SIOŁO”, wnoszenia odwołania od rozstrzygnięć organu decyzyjnego dla operacji realizowanych w ramach projektów grantowych, która przyjmowana i zmieniana jest uchwałą Zarządu, określająca szczegółowo procesy zachodzące podczas przeprowadzania konkursu grantowego, jak również kompetencje i obowiązki poszczególnych organów statutowych, pracowników Stowarzyszenia związane z prawidłowym jego przeprowadzeniem.

Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

2.1 Opis obszaru LGD

Obszar objęty LSR to gminy: Andrzejewo, Brańszczyk, Boguty-Pianki, Brok, Małkinia Górna, Nur, Ostrów Mazowiecka, Stary Lubotyń, Szulborze Wielkie, Wąsewo, Zaręby Kościelne. Cały obszar Stowarzyszenia znajduje się w granicach administracyjnych województwa mazowieckiego. Według danych za 2020 r., przedmiotowy obszar zajmuje 1 363 km². Poniższa tabela przedstawia powierzchnię całkowitą omawianego obszaru w ujęciu gminnym.

Gmina	Powierzchnia w km ²
Andrzejewo	119
Brańszczyk	167
Boguty – Pianki	89
Brok	110
Małkinia Górna	134
Nur	96
Ostrów Mazowiecka	283
Stary Lubotyń	110
Szulborze Wielkie	47
Wąsewo	119
Zaręby Kościelne	89
Razem	1 363

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 1. Powierzchnia obszaru LSR w podziale na gminy.

Obszar LGD ZS na dzień 31.12.2020 r., według danych GUS, zamieszkiwany był przez 56 361 osób, z czego 28 122 to kobiety (49,90%), a 28 369 to mężczyźni (50,10%). Podział na kobiety i mężczyzn oscyluje na granicy 50%/50% z niewielkimi odchyleniami, co jest spójne dla całego obszaru.

Gmina	Charakterystyka demograficzna obszaru objętego LSR w podziale na płeć i miejsce zamieszkania (osób)		
	ogółem	mężczyźni	kobiety
Andrzejewo	3 897	1 968	1 929
Brańszczyk	8 274	4 086	4 188
Boguty – Pianki	2 474	1 267	1 207
Brok	2 639	1 330	1 309
Małkinia Górna	11 091	5 469	5 622
Nur	2 592	1 319	1 273
Ostrów Mazowiecka	12 751	6 412	6 339
Stary Lubotyń	3 640	1 831	1 809
Szulborze Wielkie	1 568	801	767
Wąsewo	4 043	2 010	2 033
Zaręby Kościelne	3 392	1 746	1 646
Razem	56 361	28 239	28 122

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 2. Charakterystyka demograficzna obszaru LSR w podziale na płeć i miejsce zamieszkania.

2.2 Mapa obszaru objętego LSR

Rys. 1. Mapa obszaru LGD.

2.3 Spójność obszaru

Jak wskazano na Rys. 1 gminy należące do LGD ZS graniczą ze sobą, co stanowi o spójności LGD pod względem przestrzennym w kontekście geograficznym. Łączy je wspólny charakter społeczno-gospodarczy. Gminy te, to obszary wiejskie województwa mazowieckiego z zabudową tzw. ulicową, charakteryzujące się niskim przemysłowaniem, podobnymi walorami przyrodniczo-kulturowymi stanowiące spójny obszar.

W gminach wchodzących w skład LGD wg. danych GUS na dzień 31.12.2020 r. zarejestrowane było 4 264 podmioty gospodarki narodowej, z czego zdecydowaną większość, 4 154 (tj. 97,42% zarejestrowanych) stanowiły podmioty zatrudniające do 9 osób. W poszczególnych gminach podmioty zatrudniające poniżej 9 osób stanowiły od 96,45 do 98,69% zarejestrowanych.

Gmina	Ogółem	0 – 9	10 – 49	50 – 249	250 - 999	1000 i więcej
Andrzejewo	232	229	3	0	0	0
Brańszczyk	591	570	20	1	0	0
Boguty – Pianki	153	151	2	0	0	0
Brok	282	276	6	0	0	0
Małkinia Górna	930	903	24	3	0	0
Nur	191	188	3	0	0	0
Ostrów Mazowiecka	1 050	1 018	29	3	0	0
Stary Lubotyń	194	191	3	0	0	0
Szulborze Wielkie	131	129	2	0	0	0
Wąsewo	285	279	6	0	0	0
Zaręby Kościelne	225	220	3	2	0	0
Razem	4 264	4 154	101	9	0	0

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 3. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru regon wg. klasy wielkości.

Gmina	Sekcja PKD																		
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S, T, U
Andrzejewo	27	0	11	3	0	55	43	23	5	3	4	0	12	3	8	1	3	2	18
Brańszczyk	23	0	50	0	0	126	130	67	10	10	8	0	25	24	9	8	1	6	56
Boguty – Pianki	10	0	14	0	2	31	37	12	1	2	5	1	6	4	6	2	3	3	8
Brok	17	0	28	0	1	72	59	7	10	6	4	0	14	12	1	3	11	6	21
Małkinia Górna	31	0	92	1	2	194	226	48	26	19	14	25	53	34	9	17	32	11	67
Nur	16	0	10	0	0	39	43	20	3	2	2	1	8	7	11	1	4	4	12
Ostrów Mazowiecka	52	4	91	1	4	215	240	89	19	17	8	8	63	24	16	23	56	17	77
Stary Lubotyń	15	1	8	0	0	51	45	19	1	1	4	0	6	8	9	2	4	2	12
Szulborze Wielkie	13	1	16	0	0	39	24	10	2	0	3	0	7	4	2	0	1	0	4
Wąsewo	18	0	17	0	0	60	46	26	6	4	8	2	11	11	13	4	8	7	33
Zaręby Kościelne	21	2	19	1	1	42	57	12	4	5	0	0	12	8	4	1	5	2	21
Razem	243	8	356	6	10	924	950	333	87	69	60	37	217	139	88	62	143	60	329

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 4. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wg. sekcji PKD w roku 2020.

Wśród firm zarejestrowanych na badanym obszarze dominowały działające z sekcji F i G kodów PKD, tj. w branży budowlanej, handlowej i napraw samochodów oraz motocykli, stanowiły one po ok. 23% wszystkich zarejestrowanych na dzień 31.12.2020 r. Stosunkowo dużo zarejestrowanych jest przedsiębiorstw w ramach sekcji C – przetwórstwo przemysłowe, co związane jest występowaniem na obszarze LGD dużej liczby średnich i dużych gospodarstw rolnych oraz sekcji H – Transport i gospodarka magazynowa, co wynika z położenia LGD wzdłuż tras ekspresowych S8 i S61.

Wśród gospodarstw rolnych w gminach należących do LGD ZS dominują nieduże gospodarstwa o powierzchni poniżej 15 ha, stanowią one 75% wszystkich. Przy czym gospodarstw o powierzchni do 1 ha włącznie jest znikoma liczba, niecałe 1%. Jak wskazuje *Tabela 5* struktura gospodarstw rolnych w poszczególnych gminach jest podobna.

Gmina	Ogółem	do 1 ha włącznie	1 – 5 ha	5 – 10 ha	10 – 15 ha	Powyżej 15 ha
Andrzejewo	742	0	0	197	181	241
Brańszczyk	981	13	665	220	43	40
Boguty – Pianki	497	0	74	115	107	201
Brok	306	6	193	73	19	15
Małkinia Górna	850	3	501	237	59	50
Nur	485	0	0	122	85	131
Ostrów Mazowiecka	1 427	15	674	420	161	157
Stary Lubotyń	635	0	150	148	0	189
Szulborze Wielkie	267	0	64	81	0	79
Wąsewo	683	12	221	239	112	99
Zaręby Kościelne	566	0	178	200	0	99
Razem	7 439	49	2 720	2 052	767	1 301

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 5. Powierzchnia gospodarstw rolnych.

Wielkość podmiotów gospodarki narodowej oraz powierzchnia gospodarstw rolnych w gminach tworzących LGD świadczy o spójności gospodarczej obszaru LGD. O spójności obszaru w ujęciu społecznym świadczy jak wykazano w *Tabeli 2* podobny we wszystkich gminach LGD udział kobiet i mężczyzn w liczbie mieszkańców. Spójność obszaru LGD wynika również z dziedzictwa historycznego i kulturowego wsi z pogranicza Mazowsza i Kurpi, gdzie przenika się kultura i obyczajowość mieszkańców Puszczy Białej i Zielonej. Dziedzictwo to jest kultywowane przez gminne ośrodki kultury, organizacje społeczne, w tym w szczególności prężnie działające od roku 2018 KGW. Nieodłącznym elementem krajobrazu obszaru LGD związanym również z obrządkiem chrześcijańskim są przydrożne kapliczki, krzyże i figury, które posiadają wartości historyczne i kulturowe. Oprócz kultury materialnej podtrzymywana jest kultura duchowa, a mianowicie lokalne tradycje, zwyczaje i folklor poprzez organizację imprez rocznicowych i patriotycznych związanych z wydarzeniami historycznymi. Na terenie LGD „ZIELONE SIOŁO” corocznie organizowane są liczne imprezy integrujące mieszkańców, promujące lokalne tradycje i kulturę.

Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR

Proces tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027 opierał się na metodzie partycypacyjnej, której najważniejszym założeniem jest włączenie społeczności lokalnej obszaru LGD „ZIELONE SIOŁO” w całość procesu planowania strategii od etapu partycypacyjnej diagnozy, przez analizę SWOT, identyfikację problemów, potrzeb i celów, po określenie harmonogramu i budżetu planowanej strategii. Do udziału w tworzeniu LSR zostali zaproszeni przedstawiciele sektora publicznego, społecznego, gospodarczego oraz mieszkańcy, w tym osoby młode i seniorzy oraz osoby niepełnosprawne i ich opiekunowie. Ważną rolę w angażowaniu społeczności lokalnej

w proces tworzenia strategii odegrali sołtysi, przedstawiciele OSP, KGW, organizacji korzystających ze wsparcia LGD w okresie programowania 2014-2020.

Uwzględnienie wszystkich wymienionych grup społecznych zapewniło oddolny charakter tworzonego dokumentu, budowanego przy ich aktywnym udziale i zaangażowaniu.

Prace nad LSR 2023 – 2027 zostały podzielone na trzy następujące etapy:

- **Etap I** obejmujący diagnozę i analizę SWOT,
- **Etap II** – identyfikację problemów, potrzeb i celów,
- **Etap III** – określenie harmonogramu i budżetu.

Na każdym etapie powstawania niniejszego dokumentu wykorzystano różne metody partycypacyjnego tworzenia strategii, które były adekwatne do zamierzeń i oczekiwań stawianych na każdym etapie w tym: grupy fokusowe, spotkania konsultacyjne, punkt konsultacyjny, badania ankietowe, e-konsultacje, biały wywiad, fiszki projektowe.

W ramach etapu I przeprowadzono:

Grupy fokusowe (wywiad z przedstawicielami JST) – polegający na rozmowie (zgodnie z przygotowanym wcześniej scenariuszem), przeprowadzony przez moderatora, którego celem było:

- omówienie podstawowych zasad budowania LSR w nowej perspektywie unijnej,
- przedstawienie szans, barier oraz oczekiwań pod kątem nowej LSR,
- określenie grup osób w niekorzystnej sytuacji na obszarach poszczególnych samorządów,
- omówienie spraw organizacyjnych spotkań konsultacyjnych zaplanowanych w każdej gminie członkowskiej.

Spotkania odbyły się w terminie 29.11.2022 r., 2.03.2023 r., 24.04.2023 r. oraz 10.05.2023 r.

Spotkania konsultacyjne – w miesiącu październiku 2022 r. zorganizowane zostało następujące spotkanie konsultacyjne:

- 03.10.2022 r. w gminach Brok (17 uczestników i uczestniczek) i Wąsewo (16 uczestników i uczestniczek),
- 04.10.2022 r. w gminach Stary Lubotyń (28 uczestników i uczestniczek) i Andrzejewo (7 uczestników i uczestniczek),
- 05.10.2022 r. w gminach Nur (12 uczestników i uczestniczek) i Boguty Pianki (13 uczestników i uczestniczek),
- 06.10.2022 r. w gminach Ostrów Mazowiecka (10 uczestników i uczestniczek) i Zaręby Kościelne (15 uczestników i uczestniczek),
- 07.10.2022 r. w gminach Małkinia Górna (15 uczestników i uczestniczek) i Szulborze Wielkie (17 uczestników i uczestniczek),
- 08.10.2022 r. w gminie Brańszczyk (12 uczestników i uczestniczek).

W celu zapewnienia udziału w spotkaniach osób reprezentujących różne grupy interesu informacja o nich rozpowszechniana była różnymi kanałami:

- zaproszenia do urzędów gmin oraz osób i podmiotów, które otrzymały wsparcie w ramach wdrażanej LSR na lata 2014 – 2020,
- ogłoszenia na stronach internetowych i profilach społecznościowych LGD i urzędów gmin,
- zaproszenia telefoniczne.

Punkt konsultacji społecznych – mieszczący się w Biurze LGD „ZIELONE SIOŁO” umożliwiał społeczności lokalnej stały dostęp do informacji na temat postępu prac nad tworzeniem LSR. Wyznaczony pracownik Biura dostępny był od poniedziałku do piątku w godz. 8.00 – 16.00. Osobiście, telefonicznie, a także drogą mailową udzielał informacji nt. tworzenia Strategii, harmonogramu prac oraz aktualnych wytycznych dotyczących nowego okresu programowania. Przedstawiciele lokalnej społeczności na każdym etapie przygotowywania Strategii mieli możliwość wnoszenia uwag oraz zgłaszania własnych pomysłów.

Ankieta on-line (badania ankietowe) – na stronie internetowej LGD: www.zielonesioło.pl zamieszczony został formularz anonimowej ankiety dla mieszkańców obszaru LGD zainteresowanych udziałem w budowaniu LSR. Mieszkańcy mogli wskazać główne potrzeby i problemy obszaru oraz kierunki działań zmierzających do ich rozwiązywania. W miesiącach październik – listopad 2022 r. ankieta została wypełniona przez 152 osoby.

Oddzielnie została przygotowana ankieta skierowana do osób młodych, do której dostęp był przez m.in. QRCode rozwieszony w szkołach i pubach. Wzięły w niej udział 255 osób.

E-konsultacje – polegały na informowaniu pocztą elektroniczną uczestników spotkań konsultacyjnych, którzy udostępniili swoje adresy e-mail o wynikach zakończonych prac przy budowie LSR, w tym: podsumowaniu spotkań, wnioskach przeprowadzonych analiz, określeniu celów LSR.

Biały wywiad – polegał na gromadzeniu informacji z ogólnie dostępnych źródeł tj.: Głównego Urzędu Statystycznego, Powiatowego Urzędu Pracy w Ostrowi Mazowieckiej, Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej działających na obszarze LGD „ZIELONE SIOŁO”, urzędów gmin.

W ramach **Etapu II** prac nad LSR na lata 2023 – 2027 zorganizowano:

Spotkanie konsultacyjne – na tym etapie prac zorganizowano trzy spotkania konsultacyjne 29.11.2022 r. (w trybie zdalnym), 23.01.2023 r. (w trybie zdalnym), 20.02.2023 r. w sali konferencyjnej Starostwa Powiatowego Ostrowi Mazowiecka, 22.05.2023 r. (w trybie zdalnym). Zaproszenia na spotkania wysyłane były drogą mailową do osób, które w trakcie I etapu prac nad LSR pozostawiły swój adres mailowy. Ponadto ogłoszenia zostały zamieszczone na stronie internetowej LGD Zielone Sioło.

Fiszki projektowe – w mies. grudzień 2022 – styczeń 2023 urzędom gmin i organizacjom pozarządowym udostępnione zostały drogą mailową formularze fiszek projektowych, w których uczestnicy tej formy konsultacji mogli wskazywać rodzaje projektów, inwestycji, które według nich powinny być realizowane w nowej perspektywie finansowej. Poza zakresem projektu/inwestycji ankietowani określali również jego przybliżoną wartość, dane te zostały wykorzystane na etapie tworzenia budżetu LSR i określania wskaźników.

Na tym etapie prac wykorzystywano również takie metody jak: e-konsultacje, punkt konsultacji społecznych.

W ramach **Etapu III** pisania LSR na lata 2023-2027 zorganizowano:

Spotkania konsultacyjne - przeprowadzone były z różnymi grupami odbiorców w dniach 3-8 października 2022 r. Ponadto w tym etapie działał wciąż **punkt konsultacji społecznych** w biurze LGD, a osoby i podmioty uczestniczące we wcześniejszych etapach prac dostawały drogą mailową bieżące informacje o postępach w tworzeniu przedmiotowego dokumentu strategicznego.

Wskazane powyżej metody konsultowania poszczególnych elementów LSR każdorazowo dostarczały informacji istotnych z punktu widzenia poprawy warunków funkcjonowania na obszarze LGD. Zgromadzone dane, w postaci ankiet, wywiadów czy opinii były szczegółowo analizowane i stanowiły podstawę do opracowania lokalnej strategii rozwoju. Zespół ds. opracowania LSR po zapoznaniu się z materiałami z konsultacji i danymi statystycznymi dla obszaru LGD dokonał analizy wniosków i podjął decyzje dotyczące ich przyjęcia lub odrzucenia.

W trakcie prowadzonych konsultacji społecznych wskazywano, że grupami znajdującymi się w niekorzystnej sytuacji w szczególności są osoby młode, seniorzy oraz niepełnosprawni i ich opiekunowie. Szczegółowy opis wsparcia ww. grup zawarty został w *Rozdziale IV*.

Ponad 90% ankietowanych wskazywało na potrzebę poprawy dostępu do usług dla lokalnej społeczności, w tym publicznych oraz na inwestycje związane z dalszym rozwojem infrastruktury publicznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia. Również dane przedstawione w *Tabeli 10* wskazują na niedostatecznie jeszcze rozwiniętą sieć infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, sportowej.

Uczestnicy spotkań konsultacyjnych wskazywali, że jednym z problemów obszaru LGD jest jego wyludnianie. Związane w dużej mierze z odpływem ludzi młodych za pracą do dużych ośrodków miejskich. Jednocześnie ze względu na bliskość i szybki dojazd drogami ekspresowymi do dużych miast, w tym aglomeracji warszawskiej, w których zlokalizowane są duże zakłady pracy, wskazywano, że bardzo ważnym obszarem wsparcia w ramach LSR na lata 2023-2027 powinno być podnoszenie atrakcyjności obszaru LGD, jako miejsca gdzie warto żyć, prowadzić działalność gospodarczą, obszaru zapewniającego wysokiej jakości usługi publiczne, w którym zaspokajane są potrzeby mieszkańców.

W ramach przeprowadzonej ankiety on-line ponad 98% respondentów oceniło, iż ważnym lub bardzo ważnym obszarem wsparcia w latach 2023 – 2027 powinny być dotacje na zakładania firm, a ponad 97% ankietowanych wskazało na wsparcie inwestycji istniejących firm. Brak atrakcyjnych miejsc pracy wskazywany był również jako jeden z głównych problemów w analizie SWOT. Wynika to prawdopodobnie z ogólnego przeświadczenia, że bezrobocie jest problemem społecznym. Nie ma to jednak żadnego związku z rzeczywistością. O czym świadczą dane statystyczne GUS, przedstawione w *Tabeli 7 i 8*. Wskazują one jednoznacznie na utrzymujący się spadek bezrobocia rejestrowego w latach 2013 – 2021. Co więcej jak popatrzymy na dane z poniższej tabeli zauważymy,

że tylko niewielki procent mieszkańców obszaru LGD decyduje się na założenie firmy. W 2021 r. tylko 0,56% (317 osób) mieszkańców obszaru LGD zdecydowało się założyć firmę, a liczba bezrobotnych spadła o 12,77% w roku 2021 w porównaniu do roku 2020. Można więc uznać, że przyznawanie dofinansowania na zakładanie firm nie jest skutecznym sposobem na walkę z bezrobociem. Tym bardziej, że według danych GUS w Powiecie Ostrowskim ponad 50% bezrobotnych stanowią osoby długotrwale bezrobotne. Jest to grupa dla której wsparcie w postaci dotacji na uruchomienie działalności gospodarczej jest najmniej adekwatnym do posiadanych predyspozycji, niezbędnych do prowadzenia firmy. Z tego względu uznano, że bezrobocie na obszarze LGD nie jest szczególnym problemem.

Gmina	Liczba nowo zarejestrowanych firm przez osoby fizyczne w 2021	Liczba mieszkańców	% osób zakładających firmy w stosunku do l. mieszk.
Andrzejewo	17	3 897	0,44
Boguty-Pianki	8	8 274	0,10
Brańszczyk	42	2 474	1,70
Brok	15	2 639	0,57
Małkinia Górna	69	11 091	0,62
Nur	16	2 592	0,62
Ostrów Mazowiecka	92	12 751	0,72
Stary Lubotyń	12	3 640	0,33
Szulborze Wielkie	8	1 568	0,51
Wąsewo	24	4 043	0,59
Zaręby Kościelne	14	3 392	0,41
Razem	317	56 361	0,56

*Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>*

Tabela 6. Stosunek nowozarejestrowanych firm do liczby mieszkańców.

Występująca w Polsce od roku 2022 wysoka inflacja, której utrzymanie prognozowane jest w kolejnych latach, sprawi znaczący wzrost kosztów inwestycji. Przy nie zwiększonym budżecie LSR na lata 2023 – 2027 w stosunku do lat poprzednich oznaczać to będzie znacząco mniejszy wpływ na rozwój regionu, a efekt inwestycji może zostać wręcz niedostrzeżony społecznie. Na etapie analizowania możliwości budżetowych oszacowano, że w każdej z 11 gmin należących do LGD średnio jedna firma mogłaby uzyskać wsparcie. W wyniku dużej liczby odrzucanych wniosków wzrosłoby ryzyko niezadowolenia społecznego. Wobec powyższych argumentów zdecydowano, że w LSR 2023 – 2027 nie uwzględnione zostanie wsparcie bezpośrednio związane z tworzeniem lub rozwojem szeroko rozumianej działalności gospodarczej.

96% ankietowanych osób wskazało, że ważnym lub bardzo ważnym obszarem działalności LGD w latach 2023 – 2027 powinno być wsparcie rozwoju organizacji społecznych, liderów lokalnych. Zakres działania związany z rozwojem trzeciego sektora wskazywany był również za istotny w trakcie spotkań konsultacyjnych. Dlatego też wsparcie na rzecz rozwoju aktywności społecznej uznano za jeden z obszarów tematycznych LSR na lata 2023 – 2027.

Ludzie młodzi w swej ankiecie wskazywali przede wszystkim na potrzebę budowy miejsc, w których mogliby się spotykać 46,24%, boisk sportowych 32,80% i zewnętrznych siłowni 26,88%. Ta sama potrzeba wskazywana była również w trakcie spotkań konsultacyjnych przeprowadzonych z mieszkańcami oraz w fiszkach wypełnianych przez samorządy i organizacje pozarządowe.

Poza obszarem związanym z zatrudnieniem często pojawiały się potrzeby związane z infrastrukturą, jak budowa dróg, chodników, oświetlenia ulicznego czy sieci kanalizacyjnej. W tym zakresie wnioski z konsultacji zostały

odrzucone ze względu na brak możliwości finansowania tego rodzaju inwestycji w ramach PS dla WPR na lata 2023 – 2027 w związku z powyższym działania w tym obszarze nie będą wspierane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju. Dane dotyczące tych zagadnień zgromadzone w czasie konsultacji zostały udostępnione właściwym urzędom gmin.

Odrzucone zostały również wnioski dotyczące finansowania budowy małych elektrowni fotowoltaicznych. Są to przedsięwzięcia na które LGD nie ma możliwości oddziaływania w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027.

Przyjęte zostały wnioski dotyczące cennych walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych i możliwości ich wykorzystania do budowy potencjału regionu. LSR obejmie wsparcie działań związanych z tworzeniem infrastruktury rekreacyjnej. Szczegółowe odniesienie do rezultatów konsultacji i przyjętych lub odrzuconych wnioskach zostało zawarte w poszczególnych rozdziałach dokumentu.

Przedstawione powyżej partycypacyjne metody opracowania LSR będą również adekwatnie wykorzystywane w okresie jej wdrażania. Społeczność lokalna będzie angażowana również na etapie wdrażania, monitorowania i ewaluacji strategii. Oczekujemy, iż osoby które włączyły się w proces tworzenia strategii będą również zainteresowane uczestnictwem w kolejnych etapach związanych z jej realizacją. Zakładamy, iż zaplanowane aktywności będą angażowały lokalną społeczność, a dostosowanie metod przekazywania informacji i uzyskiwania informacji zwrotnej pozwoli na systematyczne zwiększanie zainteresowania tego rodzaju udziałem w życiu lokalnej społeczności. Istotne jest włączenie w proces decydowania o wprowadzaniu ewentualnych zmian. Dlatego przyjęto w *Planie komunikacji* coroczną organizację warsztatów refleksyjnych, na które poza członkami LGD zapraszani będą również beneficjenci, grantobiorcy oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych, potencjalnych interesariuszy strategii. W trakcie tych spotkań prowadzona będzie dyskusja nie tylko o osiągniętych rezultatach, ale również o zamierzeniach i planach. Będą w nich wykorzystywane takie techniki aktywizujące ich uczestników jak np. burza mózgów. Podejście to pozwoli wypracowywać LGD metody angażowania społeczności lokalnej w proces wdrażania strategii adekwatne do rzeczywistych oczekiwań i potrzeb.

Ważną rolę w oddolnym wdrażaniu strategii odegrają przewidziane w ramach monitoringu badania ankietowe. Analiza ich wyników pozwoli LGD dostosowywać sposób wdrażania strategii do oczekiwań społeczności lokalnej, a w szczególności rzeczywistych potrzeb seniorów, osób młodych, niepełnosprawnych i ich opiekunów. Informacje te będą wykorzystywane zarówno na etapie przygotowywania regulaminów naborów wniosków o wsparcie, jak również kryteriów wyboru operacji i grantów, czy wreszcie sposobu prowadzenia działań informacyjno-szkoleniowych.

Istotną rolę w zachęcaniu mieszkańców we wdrażanie strategii odegra również czynny udział przedstawicieli LGD w gminnych wydarzeniach kulturalnych, tj. festyny i pikniki rodzinne, dożynki. Umożliwi on bezpośredni kontakt z mieszkańcami, ale również przedstawicielami innych organizacji pozarządowych zaangażowanych w organizację tych wydarzeń.

Ważną rolę odegrają również operacje własne, w których przewidziano działania związane z kształceniem liderów życia społecznego i publicznego. Do ich uczestników kierowana będzie oferta współpracy z LGD i bezpośredniego zaangażowania się we wdrażanie lokalnej strategii rozwoju. Osoby te będą zapraszane również na warsztaty refleksyjne, wniosą w ten sposób cenny wkład w ewaluację wdrażania LSR. Rozpoczęcie procedury realizacji operacji własnej zaplanowane zostało już na rok 2024, a wdrażanie na 2025. LGD „ZIELONE SIOŁO” zakłada, że dzięki temu przygotowani lokalni liderzy życia społecznego i publicznego włączą się w aktywizację społeczności lokalnej, jak również przygotowywanie projektów grantowych i ich realizację.

Nic bardziej nie inspiruje do działania, przygotowywania projektów, jak przykłady dobrych praktyk. Dlatego na stronie internetowej LGD oraz w serwisach społecznościowych prezentowane będą relacje z wydarzeń realizowanych w ramach wdrażanych działań. LGD organizować będzie również wizyty studyjne krajowe i zagraniczne, aby sympatycy i członkowie grupy mogli czerpać inspiracje z przykładów zrealizowanych innych grupach.

W celu zachęcenie do współpracy podmiotów z obszaru LGD stosowane będą kryteria wyboru preferujące projekty realizowane w partnerstwie. Jednym z elementów zachęcających do realizacji partnerskich projektów będzie również realizacja grantu dot. opracowania koncepcji inteligentnych wsi, które z założenia muszą być opracowywane w partnerstwie. LGD zakłada, że przed realizacją tego projektu grantowego prowadzone będą

spotkania informacyjno-szkoleniowe poświęcone opracowywaniu koncepcji inteligentnych wsi, na których szczególna uwaga będzie zwracana na partnerstwo w przygotowaniu i realizacji tego dokumentu strategicznego dla wspólnot wiejskich. Ponieważ na etapie wyboru operacji i grantów stosowane będą kryteria preferujące inwestycje i projekty wynikające z opracowanych koncepcji inteligentnych wsi, to powstałe partnerstwa do opracowania tych dokumentów w naturalny sposób będą dalej funkcjonować, na etapie wdrażania koncepcji.

Coraz szersze stosowanie metod partycypacji w różnych aspektach życia powinno prowadzić do budowania świadomości, iż procesy zachodzące w naszym otoczeniu mają swoje przyczyny i skutki (np. trudna sytuacja na rynku pracy nie jest stanem samym w sobie, ale jest skutkiem czegoś i do czegoś prowadzi, a interwencje podejmowane w tym zakresie mają przełożenie na zmianę sytuacji).

Dzięki partycypacji spodziewamy się osiągnąć zmianę zachowań i zwiększenie aktywności mieszkańców obszaru. Strategia, która powstała przy udziale lokalnej społeczności ma szansę ją zmobilizować do dalszego działania, gdyż ludzie chętniej organizują się wokół problemów, które uważają za istotne. Ponad to lokalna społeczność jest świadoma specyficznych okoliczności i uwarunkowań, w oparciu o nie proponuje skuteczne i lepsze ekonomicznie rozwiązania. Pytanie o opinie i pomysły może dać nowe spojrzenie na realizowane zadania, także w trakcie wdrażania strategii. Zawsze istnieje szansa na nowe podejście i zmianę dotychczasowych, standardowych metod. Partycypacja jest szansą na innowacje, jeżeli tylko zachęcimy do włączenia się i wyrażenia opinii osoby, które na co dzień nie zajmują się danym obszarem. Aby zapewnić efektywne wdrażanie LSR zaplanowane zostały działania związane z monitorowaniem, które zakładają partycypację w poszczególnych obszarach wdrażania strategii. Działania te będą realizowane zgodnie z założeniami, a wnioski z interakcji z beneficjentami strategii będą uwzględniane na bieżąco. Dodatkowo, takie podejście pozwoli wypracować najefektywniejsze metody partycypacji w odniesieniu do poszczególnych grup interesu i zakresu współpracy.

Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR

4.1. Analiza potrzeb rozwojowych

Obszar LGD stanowią przede wszystkim miejscowości o rozproszonej zabudowie jednorodzinnej. Wyjątkiem stanowią miejscowości gminne Andrzejewo, Boguty-Pianki, Brańszczyk, Brok, Małkinia Górna, Nur, Stary Lubotyń, Szulborze Wielkie, Wąsewo, Zaręby Kościelne o zwartej zabudowie ulicowej. Wśród nich wyróżniają się miejscowości, które przed rozbiorem Polski miały prawa miejskie, są to: Andrzejewo, Brok i Nur mają układ typowy dla małych miasteczek, których centralnym punktem był rynek. Poza ośrodkami gminnymi poszczególne miejscowości zamieszkiwane są przez nie więcej niż 300 osób. W części miejscowości, szczególnie mniejszych o zabudowie rozproszonej brak jest nadal infrastruktury kanalizacyjnej. W pozostałych miejscowościach infrastruktura wodno-kanalizacyjna jest w stanie zadawalającym. Sieć dróg lokalnych w znacznej większości stanowią drogi asfaltowe, choć ich stan jest niezadawalający, a mieszkańcy obszaru LGD w trakcie konsultacji za główny problem wskazywali „zły stan dróg”. Drogi i ulice przechodzące przez tereny zamieszkałe, charakteryzujące się zwartą zabudową sukcesywnie otrzymują oświetlenie.

Obszar LGD „ZIELONE SIOŁO” położony jest wzdłuż dróg ekspresowych S8 i S61 oraz magistrali kolejowej E75 łączącej Warszawę i Białystok, które stanowią potencjał rozwojowy regionu. Szczególnie modernizacja w ostatnich latach drogi ekspresowej S8 sprawiła, że aglomeracja warszawska i białostocka została „przybliżona” do obszaru LGD „Zielone Sioło”. Czas podróży z obu miast do LGD znacznie został skrócony, przez co obszar ten może stać się bardziej atrakcyjny szczególnie dla zamożnych mieszkańców Warszawy, którzy poszukują miejsca, gdzie mogą kupić lub zbudować dom, w którym można nie tylko odpocząć, ale również zdalnie pracować, czy też po prostu przyjechać na weekend aktywnie wypocząć z dala od zgiełku aglomeracji warszawskiej. Zainteresowanie takimi obszarami szczególnie wzrosło po pandemii SARS COV-2. Atutem takich obszarów jak teren gmin należących do LGD „Zielone Sioło” niewątpliwie jest czyste naturalne środowisko, nieskażone przemysłem ciężkim. Dla osób szukających wytchnienia zaletą zapewne jest również rozproszona zabudowa wsi, bliskość lasów, czy też meandrująca rzeka Bug, ze swoim niepowtarzalnym środowiskiem naturalnym objętym ochroną w ramach Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego.

Tereny wzdłuż trasy szybkiego ruchu to również bardzo dobre miejsca na inwestycje firm produkcyjnych, czy też logistycznych, dla których głównym atutem jest możliwość szybkiego dostarczania niezbędnych do produkcji

materiałów lub podzespołów, a następnie dostawy gotowego produktu do odbiorcy końcowego. Bardzo dobre połączenie komunikacyjne obszaru LGD z dużymi ośrodkami aglomeracyjnymi i stale rozwijająca się sieć szybkiego Internetu – światłowodowa i G5 – zwiększa atrakcyjność obszaru dla firm świadczących usługi elektronicznie.

Rynek pracy

Sytuacja na rynku pracy w porównaniu do roku 2013 uległa znacznej poprawie, o czym świadczą dane przedstawione w poniższych tabelach. Według danych GUS liczba bezrobotnych na koniec 2021 r. była niższa niż na koniec 2013 o 2 146 osób, tj. o ponad 56%. Co więcej tendencja jest stała i jedynie w roku 2020 nastąpił wzrost chwilowy bezrobocia, który był efektem spowolnienia gospodarczego wynikającego z ograniczeń wprowadzonych w związku z pandemią. Ponieważ planowane zgodnie z wytycznymi MRiRW wsparcie na zakładanie pozarolniczej działalności gospodarczej dotyczyć ma tylko osób niezatrudnionych, dlatego postanowiono ze względu na malejące bezrobocie zrezygnować z tej formy wsparcia w nowym okresie programowania.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Andrzejewo	164	120	105	94	77	73	61	68	75
Boguty-Pianki	90	75	68	66	57	47	49	41	44
Brańszczyk	472	339	277	243	188	132	89	189	108
Brok	243	211	168	172	143	110	102	112	85
Małkinia Górna	837	655	585	563	414	339	348	404	371
Nur	111	84	106	93	70	70	63	74	82
Ostrów Mazowiecka	1 034	836	764	647	601	525	491	604	501
Stary Lubotyń	239	202	173	140	140	112	95	114	117
Szulborze Wielkie	92	81	68	49	41	35	41	46	36
Wąsewo	298	241	213	199	151	139	136	150	135
Zaręby Kościelne	252	225	197	188	125	126	121	131	132
Razem	3 832	3 069	2 724	2 481	2 007	1 708	1 596	1 933	1 686

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 7. Zamiany na rynku pracy w latach 2013-2021.

W poniższej tabeli przedstawiono dane dotyczące liczby zarejestrowanych wśród osób wchodzących na rynek pracy – kończących edukację. Jak widać również w tej grupie wiekowej nastąpił duży spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych z 1 014 osób do 283, tj. o ponad 72%. Biorąc pod uwagę dane z *Tabeli 7* i *Tabeli 11* zauważamy, że w 2020 r. bezrobotni zarejestrowani stanowili 1,12% osób w wieku produkcyjnym, a w 2013 było to 2,73%. Porównując dane z *Tabeli 7* i *8* zauważamy, że w roku 2013 wśród 3 832 osób bezrobotnych aż 1 014 osób było młodych tj. 26,46%. Natomiast w roku 2021 odsetek ludzi młodych wśród zarejestrowanych bezrobotnych stanowił już tylko 16,79%. Wobec tak dużego spadku bezrobocia podjęto decyzję o nie realizowaniu działań służących poprawie sytuacji mieszkańców obszaru LGD na rynku pracy.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Andrzejewo	75	51	42	34	27	30	22	20	30
Boguty-Pianki	38	26	23	23	14	10	9	10	11
Brańszczyk	125	73	72	50	41	29	11	45	15
Brok	57	56	43	38	23	23	16	23	16
Małkinia Górna	179	121	102	98	67	50	47	66	43
Nur	33	26	34	27	15	20	10	9	13
Ostrów Mazowiecka	237	175	145	128	90	79	85	114	78
Stary Lubotyń	80	68	52	43	43	29	24	30	32
Szulborze Wielkie	40	36	21	12	11	5	7	4	1
Wąsewo	94	79	59	55	31	24	30	24	26
Zaręby Kościelne	56	54	44	38	20	25	23	26	18
Razem	1 014	765	637	546	382	324	284	371	283

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 8. Zamiany na rynku pracy w latach 2013-2021 wśród osób do 25 roku życia.

Sytuacja demograficzna

Od roku 2013 do 2020 populacji obszaru LGD zmniejszyła się o 3 954 mieszkańców, tj. 6,5%. Na tak duży spadek populacji wpływ miały takie czynniki jak starzejące się społeczeństwo, emigracja i migracja zarobkowa szczególnie osób młodych absolwentów szkół wyższych, którzy po ukończeniu studiów nie widzą perspektyw w swoich rodzinnych stronach.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba mieszkańców	60 315	59 953	59 519	59 199	58 935	58 522	58 181	56 361

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 9. Zmiany demograficzne w latach 2013-2020.

Co więcej analizując dane demograficzne między rokiem 2013 a 2020 dla poszczególnych grup wiekowych można zauważyć, że do 2020 wzrosła jedynie liczb seniorów o ponad 10%. W pozostałych grupach wiekowych liczba mieszkańców spadła, a w grupie osób w wieku 20 – 29 lat aż o 26%. Należy się zatem spodziewać znacznego spadku urodzeń w najbliższych latach i pogłębiającego się problemu starzejącego się społeczeństwa LGD „Zielone Sioło”.

	0 – 14 lat		15 – 19 lat		20 – 29 lat		30 – 59 lat		60 +	
	2013	2020	2013	2020	2013	2020	2013	2020	2013	2020
Liczba mieszkańców	9 352	9 060	391	3 016	9 395	6 926	24 384	22 736	13 263	14 623

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 10. Zmiany demograficzne w latach 2013-2020 ze względu na wiek mieszkańców.

Tendencji spadku liczby mieszkańców zapewne nie będzie można odwrócić, ponieważ w dużej mierze wynika ona z czynników zewnętrznych, niezależnych od władz samorządowych. Nie mniej jednak można podejmować

działania wyhamowujące ją. Takie, które zachęcą młodych do pozostawiania na obszarze LGD, zakładania tu rodzin i wychowywania dzieci. W tym celu należy podejmować działania podnoszące atrakcyjność regionu zarówno w aspekcie gospodarczym, jak i społecznym. Są to zatem wszelkie inwestycje związane z poprawą infrastruktury drogowej, wodno-kanalizacyjnej, oświatowej, kulturalnej, zdrowotnej i rekreacyjnej.

Do zwiększenia atrakcyjności gospodarczej regiony, jak wskazano powyżej, znacząca przyczyniła się budowa dróg ekspresowych S8 i S61, co stanowi potencjał rozwojowy obszaru LGD. Dalszy rozwój regionu może zostać wzmocniony przez prowadzenie inwestycji związanych z uzbrojeniem i przygotowaniem terenów zarówno pod działalność gospodarczą, jak również pod osadnictwo mieszkaniowe. Celowe stają się również mniejsze inwestycje dotyczące infrastruktury społecznej, mające wpływ na jakość życia, czy też realizacja projektów o charakterze społecznym, związanych ze zwiększeniem dostępności usług publicznych, realizacją pasji, zainteresowań, utrzymaniem sprawności fizycznej, czy też rozwojem osobistym mieszkańców obszaru LGD.

Co więcej analizując dane demograficzne podana w Tabeli 10 pod kontem zdolności do pracy zauważamy również niekorzystną sytuację związaną ze znacznie mniejszą liczbą osób w wieku produkcyjnym w roku 2020 w stosunku do roku 2013, różnica bowiem wynosi ponad 11%. Również w wieku przed produkcyjnym, gdzie odnotowany spadek wyniósł ponad 6%. W tym samym czasie o ponad 8% wzrosła liczba osób w wieku po produkcyjnym. Zmiany te mogą okazać się bardzo niekorzystne. Oznaczają one bowiem, że w najbliższych latach tendencja spadku liczby osób w wieku produkcyjnym będzie utrzymana. Może to oznaczać spadek dochodów gmin z tytułu odprowadzonego podatku dochodowego od osób fizycznych. Jednocześnie wciąż wzrastać będzie liczba osób w wieku po produkcyjnym, co dla budżetu gmin może oznaczać wzrost wydatków socjalnych związanych opieką nad osobami starszymi, niepełnymi. Zmianom tym można próbować zapobiegać poprzez realizację inwestycji w infrastrukturę sportową i rekreacyjną oraz realizację działań profilaktycznych – zachęcających mieszkańców do zdrowego i aktywnego trybu życia. Długoletnia i trwała działalność w tym zakresie może poprawić stan zdrowia mieszkańców i przyczynić się do pozostawiania seniorów osobami aktywnymi zawodowo po wejściu w wiek emerytalny.

	przed produkcyjnym		produkcyjnym		po produkcyjnym	
	2013	2020	2013	2020	2013	2020
Liczba ludności w wieku	11 611	10 831	37 167	33 000	11 537	12 530
...						

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 11. Zmiany demograficzne w latach 2013-2020 ze względu na wiek mieszkańców.

Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze

Na obszarze LGD „Zielone Sioło” znajduje się część Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego oraz znaczna część znajduje się w obrębie Puszczy Białej, na terenie której znajdują się liczne pomniki przyrody. Dominuje tutaj sosna oraz drzewostany dębowo-grabowe, jesionowo-olszowe i olszowe. Puszczy podlega ochronie w ramach programu Natura 2000 na obszarze Ostoi Nadbużańskiej. Na terenie Puszczy Białej gniazduje 150 gatunków ptaków, w tym 30 chronionych. Można tutaj spotkać między innymi: żurawie, czarne bociany, czaple siwe. Z ssaków w puszczy występują: jelenie, dziki, sarny, ale również łosie. Tereny te są bardzo atrakcyjne dla turystyki rowerowej, dlatego przechodzą przez nie dwie trasy rowerowe – czerwony szlak rowerowy Brok – Ostrów Mazowiecka i żółty szlak rowerowy VeloMazovia, czarny szlak rowerowy im. prof. Piotra Kulasińskiego, jak również szlaki piesze żółty i czerwony. Dlatego przewidziano w LSR 2023 – 2027 realizację inwestycji związanych z małą infrastrukturą publiczną i ochroną dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego.

Na dziedzictwo kulturowe nie materialne składają się tradycje, zwyczaje i obrzędy kultywowane przez koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straże pożarne, jak również szkoły, gminne ośrodki kultury, biblioteki i prywatne osoby – pasjonatów historii. Ważnym aspektem dziedzictwa niematerialnego związana jest z osobą kardynała Stefana Wyszyńskiego, który urodził się w gminie Nur i spędził w miejscowości Zuzele swoje dzieciństwo, czemu poświęcone jest Muzeum Lat Dziecięcych Kardynała Wyszyńskiego. W trakcie prowadzonych konsultacji

wielokrotnie wskazywano na potrzebę wspierania działań organizacji społecznych, które kultywują lokalną tradycję, historię. Przedsięwzięcia tak jednocześnie mocno integrują społeczność lokalną i pobudzają do aktywności poszczególne osoby. O bogatym dziedzictwie kulturowym materialnym obszaru objętego niniejszą strategią świadczą różnorodne i licznie występujące tu zabytki nieruchome wpisane do Rejestru zabytków. Z czego najwięcej jest na obszarze gmin Zaręby Kościelne – 15, Ostrów Mazowiecka – 14 i Brańszczyk 13.

Gmina	Funkcja													
	Aleja	Brama	Bud. mieszkalny	Chalupa	Cmentarz	Cmentarz I Woj. Św.	Cmentarz rzym.-katol.	Cmentarz żydowski	Dwór	Dzwonnica	Kaplica	Kapliczka	Klasztor	Kościół
Andrzejewo						2	1		1					1
Brańszczyk							3			1				2
Boguty – Pianki				3			1							
Brok			2				1	1		1				1
Małkinia Górna												1		1
Nur						1					1			1
Ostrów Mazowiecka	2						1		3		1			2
Stary Lubotyń					1						1			1
Szulborze Wielkie									2					
Wąsewo							1							1
Zaręby Kościelne		1	1				2		1	1	2		1	2

Gmina	Funkcja													
	Mauzoleum	Miasto	Młyn	Mur/Ogrodzenie	Ogród	Otoczenie zabytku	Park	Plebania	Poczta	Szkola	Zamek	Zespół klasztor	Zespół kościół	Zespół plebania
Andrzejewo							2							1
Brańszczyk	1			1		2	1						1	
Boguty – Pianki							1							
Brok							2				1			
Małkinia Górna			1	1		1		1	1					
Nur		1						1		1				
Ostrów Mazowiecka	1				1	1	2							
Stary Lubotyń														
Szulborze Wielkie														
Wąsewo							1							
Zaręby Kościelne				1			1					1	1	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie

https://dane.gov.pl/pl/dataset/1130,rejestr-zabytkow-nieruchomych/resource/45721/table?page=1&per_page=20&q=&sort=

Tabela 12. Rejestr zabytków nieruchomych na obszarze LGD „ZIELONE SIOŁO”

Działalność sektora społecznego

Obecnie na obszarze LGD zarejestrowanych jest 205 organizacji pozarządowych, z czego znaczną większość stanowią stowarzyszenia i fundacje zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym. Są to przede wszystkim OSP oraz stowarzyszenia działające w sferze kultury, edukacji, sportu, rekreacji, ekologii i ochrony środowiska.

Rejestr	Liczba zarejestrowanych NGO
KRS	175
KGW w ARiMR	16
Powiatowy rejestr stowarzyszeń zwykłych	14
Razem	205

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://ekrs.ms.gov.pl/web/wyszukiwarka-krs/strona-glowna/>, <https://krkgw.arimr.gov.pl/>, https://bip.powiatostrowmaz.pl/cms/17562/ewidencja_stowarzyszen_zwyklych, <http://www.bip.powiat-wyszowski.pl/index.php?cmd=zawartosc&opt=pokaz&id=12693>

Tabela 13. Liczba organizacji pozarządowych działających na obszarze LGD.

Według danych zebranych w LSR 2014 – 2020 na obszarze LGD działało ok. 150 organizacji. Prowadzone od lat przez gminy inwestycje związane z budową lub remontem świetlic wiejskich, realizacją projektów grantowych w ramach LSR na lata 2014 – 2020 oraz przyjęcie w roku 2018 ustawy o kołach gospodyń wiejskich przyczyniło się do wzrostu aktywności społecznej. W okresie programowania 2014 – 2020 24 organizacje skorzystały ze wsparcia LGD, które przede wszystkim przeznaczyły na zakup sprzętu i wyposażenia niezbędnego do prowadzonej działalności społecznej. Mimo zauważalnego wzrostu aktywności organizacji pozarządowych w trakcie prowadzonych konsultacji społecznych zgłaszane były postulaty dotyczące finansowania działalności aktywizującej społeczność lokalną, głównie kierowaną do dzieci, młodzieży, seniorów oraz osób niepełnosprawnych i ich opiekunów. Wskazały na to m.in. dane z zebranych fiszek projektowych.

Już w latach ubiegłych gminy realizowały inwestycje związane z budową i rozbudową infrastruktury sportowej, rekreacyjnej, kulturalnej i oświatowej. Niejednokrotnie finansowane one były ze środków w ramach poprzednich lokalnych strategii rozwoju. Inwestycje te uzupełniały projekty realizowane przez organizacje pozarządowe z tzw. małych projektów oraz grantów. Z przeprowadzonych konsultacji społecznych wynika, że społeczność lokalna oczekuje dalszego jej rozwoju oraz finansowania działalności organizacji pozarządowych, tak aby obiekty te nie stały zamknięte na przysłowiowe trzy spusty, tylko tętniły życiem.

W trakcie konsultacji mieszkańcy niejednokrotnie wskazywali wciąż na niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę rekreacyjną, sportową, kulturalną, również na nieciekawą ofertę w istniejących placówkach. Szczególnie wskazywały na to w ankiecie osoby młode. Potwierdzają to też dane zebrane w Tabeli 14. Analizując zawarte w niej informacje, wyraźnie widać, że znaczna większość miejscowości nie posiada obiektów infrastruktury społecznej. Nie można się zatem dziwić, że mieszkańcy w trakcie konsultacji wskazywali na problem braku oferty dla młodych, przez co uciekają oni z rodzinnych miejscowości.

Gmina	Liczba sołectw	Liczba obiektów infrastruktury rekreacyjnej/sportowej/kulturalnej/oświatowej/zdrowotnej											
		Boiska sportowe	Zewnętrzne siłownie	Hale sportowe	Place zabaw	GOK/Dom Kultury	Biblioteki	Świetlice wiejskie	Altany, grill/palenisko	Szkoły	Przedszkola	Żłobki	Ośrodki zdrowia
Andrzejewo	31	1	4	0	9	0	1	14	17	3	0	0	1
Brańszczyk	22	4	10	4	17	1	1	11	7	7	2	0	2
Boguty – Pianki	28	1	1	1	2	1	1	1	3	2	0	0	1
Brok	9	1	1	1	1	0	1	3	0	2	1	0	1
Małkinia Górna	29	6	13	3	15	1	2	11	5	6	1	1	2
Nur	21	1	1	1	4	0	1	13	4	1	0	0	1
Ostrów Mazowiecka	41	19	15	6	9	0	5	18	3	9	1	0	3
Stary Lubotyń	26	2	22	1	23	0	1	12	2	2	0	0	1
Szulborze Wielkie	17	1	1	1	3	0	2	1	9	1	1	0	2
Wąsewo	32	5	4	1	8	1	1	14	3	4	1	0	1
Zaręby Kościelne	31	6	10	1	16	0	1	6	9	1	1	0	1

Źródło: Opracowania własne na podstawie danych urzędów gmin.

Tabela 14. Stan infrastruktury społecznej na obszarze LGD.

Problemy społeczne

Gmina	Liczba osób objętych wsparciem ze względu na:								
	Ubóstwo	Przemoc w rodzinie	Niepelnosprawność	Narkomanie	Długotrwałe lub ciężkie choroby	Bezrobocie	Bezradność w sprawach opiekuńczych	Bezdomność	Alkoholizm
Andrzejewo	25	0	39	0	15	34	18	0	0
Brańszczyk	220	0	105	0	183	76	50	4	11
Boguty-Pianki	85	0	26	0	25	17	59	1	5
Brok	111	0	54	0	64	103	0	3	0
Małkinia Górna	287	5	177	1	254	174	33	3	10
Nur	36	10	28	0	32	57	0	0	4
Ostrów Mazowiecka	159	11	185	0	198	104	28	5	23
Stary Lubotyń	83	0	24	0	35	29	34	1	1
Szulborze	94	0	19	0	14	63	42	0	0
Wąsewo	135	0	96	1	51	91	71	0	7
Zaręby Kościelne	76	8	62	0	20	69	21	1	6
Razem	1 311	34	815	2	891	817	356	18	67

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej.

Tabela 15. Liczba osób objętych pomocą społeczną.

Z danych zebranych z Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej, przedstawionych w Tabeli 15, wynika że najwięcej osób objętych wsparciem było ze względu na ubóstwo. Ponieważ ubóstwo wynika z różnych czynników społecznych jednym z nich jest trudna sytuacja życiowa związana np. ze złym stanem zdrowia, niepełnosprawnością, który ogranicza możliwości zarobkowe. Jak zauważamy w poniżej jedną z najliczniejszych grup otrzymujących wsparcie z Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej są osoby niepełnosprawne. Osoby niepełnosprawne i ich opiekunowie były również wskazywane przez uczestników konsultacji jako grupa w niekorzystnej sytuacji, która powinna otrzymać wsparcie w ramach LSR. Dlatego uznano, że osoby niepełnosprawne i ich opiekunowie będą grupą w niekorzystnej sytuacji, która obok osób młodych i seniorów otrzyma wsparcie w ramach wdrażania LSR na lata 2023 – 2027.

Podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i nie dyskryminacji

LGD "ZIELONE SIOŁO" wdrażając niniejszą strategię zapewnia, że wszelkie regulaminy, procedury oraz kryteria wyboru operacji i grantów zapewnią przestrzeganie zasad równości szans i nie dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religie lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Ponadto LGD "ZIELONE SIOŁO" zobowiąże do przestrzegania ww. zasad przez grantobiorców i beneficjentów w trakcie realizowania operacji, powierzonych grantów ze środków niniejszej strategii.

4.2. Grupy docelowe

W wyniku przeprowadzonych konsultacji społecznych i głębokiej analizy wewnątrz zespołu opracowującego LSR na lata 2023-2027 przyjęto, że grupami znajdującymi się w niekorzystnej sytuacji, które zostaną **objęte wsparciem, będą osoby młode, seniorzy oraz osoby niepełnosprawne i ich opiekunowie.**

W przypadku ludzi młodych mowa jest o trzech aspektach:

- a) dzieci uczęszczające do szkół podstawowych,
- b) młodzież ucząca się w szkołach średnich i studiująca,
- c) młodzież wchodząca na rynek pracy.

W przypadku dzieci uczestnicy konsultacji społecznych wskazywali na potrzebę rozwijania pasji, zainteresowań oraz umiejętności społecznych – współpracy w grupie, jak również organizacji zajęć pozalekcyjnych wspierających przygotowanie do egzaminów na zakończenie szkoły podstawowej, ponieważ od ich wyników zależy, czy dziecko dostanie się do wybranej szkoły średniej.

W przypadku młodzieży kontynuującej naukę w szkołach średnich lub na studiach na spotkaniach konsultacyjnych wskazywano, że jest to grupa, z którą jest najmniej kontakt, ponieważ znaczna większość osób kontynuuje naukę poza domem i niejednokrotnie wraca tylko na weekendy. Jest to grupa, do której najtrudniej z tego względu dotrzeć. Nie mniej jednak jest to grupa, która powinna otrzymać wsparcie w rozwoju pasji, zainteresowań. Również ważny dla tej grupy jest rozwój umiejętności społecznych związanych z pracą w grupie, metodą projektową oraz posługiwania się językiem obcym, które mogą być przydatne w poszukiwaniu pierwszej pracy.

W przypadku obu powyższych grup zauważono problem uzależnienia się młodzieży od smartphonów, komputerów, a przez to zmniejszonej aktywności fizycznej. Jak wskazują badania naukowe dotyczące problemów zdrowotnych dzieci w wieku od 3 do 18 lat aż jedna trzecia zdiagnozowanych problemów dotyczy wad postawy, co w znacznej mierze wynika m.in. z braku ruchu. Również ważnym problemem staje się otyłość dzieci, która pozostaje z nimi w życiu dorosłym i jest przyczyną chorób cywilizacyjnych. Dlatego wskazano na potrzebę rozbudowy sieci obiektów sportowych oraz prowadzenia działalności uświadamiającej o konieczności prowadzenia aktywnego i zdrowego trybu życia – uprawiania sportów, jak również projektów zachęcających do tego typu działalności.

Jak już wykazano powyżej młodzież kończąca edukację często nie wraca do rodzinnych miejscowości ponieważ na obszarze LGD jest mało atrakcyjnych miejsc pracy. W okresie programowania 2014 – 2020 grupa ta korzystała ze wsparcia na uruchomienie działalności gospodarczej. Warunki wsparcia, szczególnie związane z rozliczaniem poniesionych kosztów inwestycyjnych ryczałtowo w 100% sprawiły, że tzw. premie na działalność gospodarczą cieszyły się dotychczas dużym zainteresowaniem. Zasady dotyczące wsparcia na uruchomienie działalności gospodarczej, które mają obowiązywać w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027, sprawiają, że instrument ten będzie mniej korzystny. Szczególnie dla osób młodych, nie posiadających majątku, barierą może okazać się obowiązek wniesienia wkładu finansowego w wysokości 35% wartości

inwestycji. Między innymi z tego względu nie zdecydowano się w ramach LSR na lata 2023 – 2027 na przyznawanie premii na rozpoczęcie działalności gospodarczej, nawet dla osób wchodzących na rynek pracy. Tym bardziej, że jak wskazują dane z *Tabeli 7* w tej grupie wiekowej znacznie spadła liczba bezrobotnych, co oznaczać może bardzo nisko zainteresowanie premiami na uruchomienie działalności gospodarczej wśród osób poniżej 25 roku życia.

Jak wskazano powyżej seniorzy jest to jedyna grupa społeczna na obszarze LGD, której liczba wzrasta. Wśród osób powyżej 60 roku życia zdiagnozowano następujące grupy:

- a) osoby samotne, których współmałżonkowie odeszli a dzieci mieszkają i pracują poza obszarem LGD,
- b) osoby w pełni sił, które po przejściu na emeryturę poszukują nowej formy aktywności,
- c) osoby, które ze względu na stan zdrowia wymagają całonocnej opieki.

Osoby samotne w szczególności potrzebują kontaktu z drugim człowiekiem, wyrwać się z monotonii i mieć możliwość ciekawie spędzić wolny czas, potrzebują również czuć się potrzebne. Jak wskazują badania osoby samotne częściej podpadają na zdrowiu, tracą chęć do życia, przestają tym samym dbać o siebie. W efekcie z czasem wymagają objęcia stałą, specjalistyczną i kosztowną opieką.

Do najczęstszych trudności w adaptacji do emerytury zalicza się: zmniejszenie lub utratę satysfakcjonujących kontaktów społecznych, żal spowodowany utratą ważnej dziedziny aktywności życiowej, spadek prestiżu społecznego i rodzinnego, poczucie bezużyteczności, brak motywacji do działania, nieumiejętność wykorzystania czasu, który dotychczas był przeznaczony na pracę zawodową, obniżenie sytuacji materialnej, pogarszający się stan zdrowia. Emerytura może oznaczać brak pomysłu na siebie, nieumiejętność odnalezienia się w nowej sytuacji, stopniowe pogorszenie samopoczucia. Z czasem może pojawić się depresja i znaczne pogorszenie stanu zdrowia. Doświadczenie zmiany może być jednak postrzegane przez jednostkę także jako pozytywne, związane np. z możliwością odpoczynku, realizacji zainteresowań czy wcześniej poczynionych planów.

W przypadku osób należących do grupy trzeciej rodziny i gminy zapewniają miejsca w domach dziennego pobytu. Dlatego przyjęto, że ta grupa osób nie zostanie objęta wsparciem w ramach LSR na lata 2023 – 2027.

Z badań przeprowadzonych przez firmę Badania Społeczne Marzena Sochańska-Kawiecka na zlecenie PFRON wynika, że istnieje zestaw potrzeb, które są uniwersalne dla wszystkich grup niepełnosprawnych – do tego zestawu zalicza się przede wszystkim praca i zdrowie, sytuacja bytowa/materialna, rehabilitacja fizyczna, integracja, transport i edukacja. Natomiast według dr hab. Wojciecha Otrębskiego do podstawowych potrzeb osób z niepełnosprawnością należy zaliczać potrzebę bezpieczeństwa, kontaktu oraz potrzebę poczucia własnej wartości lub osiągnięć. Mając na uwadze ograniczenia finansowe postanowiono skupić uwagę w ramach wdrażania LSR na lata 2023 – 2027 na potrzebach związanych integracją społeczną, zapewnienia kontaktu. Wsparcie tej grupy zapewnione będzie poprzez współpracę z GOPS oraz organizacjami pozarządowymi, które będą miały możliwość realizacji grantów z działaniami skierowanymi do tych osób. Szczegółowe informacje o planowanych działaniach zostaną przedstawione w dalszej części opracowania.

4.3. Analiza sposobów wsparcia inicjatyw lokalnych i ponad lokalnych

W trakcie prowadzonych konsultacji społecznych wskazywana na konieczność dostosowania sposobów wdrażania poszczególnych przedsięwzięć do warunków określonych dla poszczególnych funduszy europejskich oraz potrzeb i możliwości podmiotów wdrażających poszczególne projekty, inwestycje, w szczególności uwzględniając maksymalną wysokość dofinansowania, poziom dofinansowania, rodzaj wkładu własnego wnoszonego przez organizacje pozarządowe. Zmienna sytuacja społeczno-ekonomiczna ostatnich dwóch lat, warunkowana czynnikami zewnętrznymi: pandemia, wojna na Ukrainie, wysoka inflacja determinowały decyzję o nie określaniu tych zasad w LSR. Warunki te określane będą w regulaminie naboru. Lokalna Grupa Działania zakłada, że wdrażanie LSR 2023 – 2027 rozpocznie się od realizacji projektu grantowego dot. opracowanie koncepcji inteligentnych wsi. Narzędzie to pozwala najtrafniej odpowiedzieć na potrzeby wspólnot lokalnych. Dlatego też dodatkowo przyjęto zasadę, że na etapie wyboru do realizacji operacji i grantów preferowane będą te, które wynikać będą z potrzeb społecznych określonych koncepcjach inteligentnych wsi. Wzmocnienie wsparcia inicjatyw lokalnych będzie wynikiem operacji własnej dotyczącej kształcenia liderów życia publicznego i społecznego, którzy będą angażowani przez LGD w aktywizację społeczności obszaru LGD. Odegrają oni kluczową rolę w przygotowywaniu i realizowaniu grantów wdrażanych w *Przedsięwzięciu 2*. Dodatkowo aby

wzmocnić inicjatywy o charakterze ponad lokalnym zastosowane zostaną kryteria wyboru preferujące granty realizowane przez podmioty z obszaru różnych gmin.

Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia

5.1. Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi

Przewidziane w strategii przedsięwzięcia są spójne i wzajemnie się uzupełniają, co zostało szczegółowo opisane w *Rozdziale VI Cele i wskaźniki*. Komplementarność projektów zostanie wzmocniona również poprzez przyjęty harmonogram przeprowadzania poszczególnych naborów. I tak wdrażanie LSR 2023-2027 rozpocznie się od realizacji projektu grantowego, w ramach którego opracowane zostaną koncepcje inteligentnych wsi. Społeczności lokalna będzie miała możliwość sfinansować realizowanie projektów, inwestycji zaplanowanych w koncepcjach w ramach kolejnych naborów. Wzmocnienie komplementarności przedsięwzięć LSR zostanie również osiągnięte poprzez zastosowanie kryteriów preferujących wybór operacji, grantów uzupełniających się. Co szczegółowo zostało opisane w *Rozdziale VII*.

Niniejszy dokument jest zgodny z długoterminową wizją obszarów wiejskich UE do 20240 r., która określa obszary działania na rzecz silniejszych, połączonych, odpornych i dobrze prosperujących obszarów wiejskich i społeczności. Jednym z obszarów tematycznych przyjętego przez Komisję Europejską planu działania na rzecz obszarów wiejskich są **silne obszary wiejskie**, w których położono nacisk na rozwój innowacyjnych rozwiązań w zakresie świadczenia usług, wykorzystując w pełni z możliwości oferowanych przez narzędzia cyfrowe i silnie zachęcając do innowacji społecznych, w tym np. stosowania metody inteligentnych wsi. Czy też podejmując działania na rzecz ludzi młodych zachęcając ich do wiązania swojej przyszłości zawodowej z obszarami wiejskim, poprzez stwarzanie im warunków od rozwoju.

Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w ramach LSR są spójne z celami dokumentów planistycznych województwa, powiatów i gmin, które swym zasięgiem obejmuje obszar LSR. Przy czym należy zwrócić uwagę, że gminy: Brok, Małkinia Górna, Szulborze Wielkie, Wąsewo nie posiadają aktualnej strategii, dlatego jednostki te nie zostały ujęte w dalszej części rozdziału.

Przedsięwzięcie 1: Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury społecznej

W ramach tego przedsięwzięcia finansowane będą inwestycje w obszarze infrastruktury kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej. Zakłada się, że obiekty te zostaną wykorzystane przez lokalne wspólnoty, organizacje pozarządowe do realizacji projektów o charakterze społecznym. Dlatego wpisuje się ono w założenia działań:

- a) 15.4. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i kształtowanie postaw prospołecznych,
- b) 16.1. Budowa i rozwój infrastruktury społecznej, w tym o zasięgu regionalnym,
- c) 16.3. Kształtowanie warunków sprzyjających aktywności fizycznej mieszkańców,
- d) 22.1. Rozwój infrastruktury kultury, wydarzeń i projektów kulturalnych
- **przewidzianych w Strategii rozwoju województwa mazowieckiego 2030+.**

Ponad to Przedsięwzięcie 1 zgodne jest z dokumentami następującymi strategicznymi o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym objętego obszaru:

- a) Celami:
 - III – Powiat nowoczesnej infrastruktury,
 - IV – Powiat dbający o bezpieczeństwo,
 - V – Powiat rekreacji i turystyki,- **z Strategii rozwoju Powiatu Ostrowskiego na lata 2023-2030;**
- b) Celami operacyjnymi:
 - Poprawa jakości i zwiększenie bazy infrastruktury obiektów oświatowych, sportowych, społecznych oraz kulturowych i turystycznych,
 - Rozwój i dostosowanie bazy społecznej i zdrowotnej do zmieniających się trendów demograficznych,
 - Zwiększenie atrakcyjności obszaru poprzez poprawę stanu technicznego infrastruktury kulturalno-turystycznej na terenie Powiatu,
 - Rozwój ogólnodostępnej bazy sportowej dzieci, młodzieży i osób dorosłych

- z **Strategii/Programu rozwoju Powiatu Wyszowskiego do roku 2025 roku;**
- c) Celem strategicznym I Poprawa spójności społecznej wraz z rozwojem infrastruktury **Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Andrzejewo na lata 2016 – 2025;**
- d) Celem operacyjnymi:
 - Rozwój kultury,
 - Rozwój funkcji turystycznych i rekreacyjnych,
 - Poprawa estetyki przestrzeni publicznej miejscowości
 - **przewidzianymi w Strategii rozwoju gminy Boguty-Pianki lata 2016-2025;**
- e) Celami operacyjnymi
 - 3.4. Poszerzenie oferty turystycznej,
 - 3.1. Poszerzenie oferty spędzania czasu wolnego
 - **wskazanymi w Strategii Rozwoju Gminy Brańszczyk na lata 2021-2025;**
- f) Celem strategicznym II Rozwój infrastruktury społecznej **Strategii rozwoju gminy Nur na lata 2016 – 2020 z perspektywą na lata 2021 – 2025,**
- g) Celami operacyjnymi:
 - Rozwój gospodarki komunalnej i społecznej,
 - Rozwój infrastruktury kulturowej i turystycznej
 - **Strategii rozwoju gminy Ostrów Mazowiecka na lata 2016 – 2024;**
- h) Celami operacyjnymi:
 - 1.2. Wysokie standardy infrastruktury społecznej,
 - 2.2. Utworzona oferta turystyczno–rekreacyjna Gmin
 - **wskazanymi w Strategii Rozwoju Gminy Stary Lubotyń na lata 2023-2030;**
- i) Celem strategicznym II Rozwój infrastruktury społecznej określonym w **Strategii Rozwoju Gminy Zaręby Kościelne na lata 2016-2020 z perspektywą na lata 2021-2025.**

Przedsięwzięcie 2: Wzmocnienie zaangażowania społecznego w rozwój lokalny i włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji

W ramach tego działania finansowane będą projekty realizowane przez organizacje społeczne wspierające osoby w niekorzystnej sytuacji oraz działalność związana z ochroną dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi. Projekty te odpowiadają działaniom:

- a) 15.4. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i kształtowanie postaw prospołecznych,
 - b) 19.1. Przeciwdziałanie marginalizacji społecznej, w szczególności osób z niepełnosprawnościami, starszych oraz w trudnej sytuacji życiowej,
 - c) 19.2. Wspomaganie włączenia społecznego i przeciwdziałaniu ubóstwu,
 - d) 19.3. Wspieranie rozwoju ekonomii społecznej,
 - e) 21.4. Wspieranie działalności stowarzyszeń i organizacji, w tym o znaczeniu międzynarodowym,
- **przewidzianych w Strategii rozwoju województwa mazowieckiego 2030+.**

Ponad to Przedsięwzięcie 2 zgodne jest z dokumentami następującymi strategicznymi o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym objętego obszaru:

- a) Celem I – Powiat aktywny społecznie z Strategii Rozwoju Powiatu Ostrowskiego na lata 2023-2030;
- b) Celem operacyjnym Rozwój i wsparcie ekonomii społecznej jako czynnika aktywizującego mieszkańców, a w szczególności seniorów i osoby niepełnosprawne **Strategii/Programu rozwoju Powiatu Wyszowskiego do roku 2025;**
- c) Celami operacyjnymi:
 - Zdrowie i wsparcie najuboższych i najsłabszych,
 - Rozwinięte społeczeństwo obywatelskie
 - **przewidzianymi w Strategii rozwoju gminy Boguty-Pianki lata 2016-2025,**
- d) Celami operacyjnymi
 - 3.2. Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży,

- 3.3. Aktywizacja czasu wolnego dla osób starszych
- **wskazanymi w Strategii Rozwoju Gminy Brańszczyk na lata 2021-2025**
- e) Celami operacyjnymi:
- Rozwój infrastruktury oświatowej,
 - Aktywizacja społeczna,
 - Podniesienie standardu życia
- **Strategii rozwoju gminy Ostrów Mazowiecka na lata 2016 – 2024;**
- f) Celem operacyjnym 1.3. Zintegrowane i zaktywizowane społeczeństwo wskazanym w **Strategii Rozwoju Gminy Stary Lubotyń na lata 2023-2030.**

5.2. Opis zintegrowania różnych sektorów, partnerów, branż

Na etapie diagnozy obszaru LGD oraz analizy SWOT przeprowadzonej na potrzeby opracowania LSR na lata 2023 – 2027, przy dostępnych zasobach finansowych oraz ramowych warunkach dot. zakresów wsparcia w ramach Interwencji LEADER określonych Planie Strategicznym dla WPR na lata 2023-2027, uznano że największy wpływ na spowolnienie negatywnych procesów demograficznych będzie poprzez realizację przedsięwzięć wynikających z potrzeb społeczności lokalnych, związanych z podnoszeniem atrakcyjności obszaru LGD. Dlatego przyjęto, że na etapie wyboru operacji w ramach *Przedsięwzięcia 1* oraz *Przedsięwzięcia 2* preferowane będą inwestycje, projekty wynikające z koncepcji inteligentnych wsi. Zaangażowanie społeczności lokalnej nie tylko w proces tworzenia LSR 2023- 2027, ale również opracowania założeń projektów w koncepcjach inteligentnych wsi, które zostaną przedstawione do finansowania, wzmocni oddolny charakter niniejszej strategii.

Ponieważ koncepcje opracowane zostaną przez partnerstwa lokalnych organizacji pozarządowych i mieszkańców, a inwestycje z nich wynikające realizowane będą przez jednostki samorządu terytorialnego, to pogłębi się proces zintegrowania sektora społecznego i samorządowego. Na proces ten pozytywny wpływ będzie miało również preferowanie na etapie wyboru grantobiorców projektów, których realizacja związana będzie z inwestycjami zrealizowanymi w ramach LSR 2014-2020 lub w ramach *Przedsięwzięcia 1* niniejszej strategii. Zintegrowanie sektorów i partnerów nastąpi również poprzez stosowanie kryteriów wyboru preferujących granty wdrażane w partnerstwie. Przy czym należy zauważyć, że zastosowanie kryteriów preferujących projekty realizowane w partnerstwie z podmiotami z innych gmin oraz angażujących w ich wdrażanie społeczności różnych gmin przyczyni się nie tyle do integracji sektorów, co integracji różnych środowisk całego obszaru LGD. Wzmocnienie współpracy podmiotów z różnych gmin będzie wartością dodaną związaną z wdrażaniem LEADER' na obszarze LGD „Zielone Sióło”.

Szeroko i powszechnie zastosowana oddolność podejścia przy wdrażaniu LSR na lata 2023-2027 począwszy od partycypacyjnego sposobu opracowania niniejszego dokumentu, przez zaangażowania społeczności w proces wyboru projektów przedstawianych do realizacji poprzez wykorzystanie metodologii inteligentnych wsi, a skończywszy na zaangażowaniu partnerów wszystkich trzech sektorów tworzących lokalną grupę działania jest wartością dodaną podejścia LEADER w realizacji LSR. Przyjęty sposób wdrażania LSR, włączający społeczność lokalną w proces wyboru projektów, które będą przedstawione do finansowania poprzez zastosowania metodologii inteligentnych wsi, sprawia, że wspólnota lokalna staje się tym samym podmiotem wdrażającym LSR, a nie tylko grupą odbiorców – uczestników realizowanych projektów. Zwiększone w ten sposób zaangażowanie społeczne przyczyni się do wzrostu poczucia sprawczości, wpływu na otoczenie, a przyszłości również zaangażowania w życie publiczne gmin tworzących lokalną grupę działania.

Pomimo niededykowania żadnego przedsięwzięcia w LSR 2023 – 2027 bezpośredniemu wsparciu przedsiębiorczości na etapie diagnozy uznano, że bezwarunkowo należy lokalny biznes zaangażować we wdrażanie wybranych przedsięwzięć. Dlatego założono, że na etapie wyboru grantów stosowane będzie kryterium *Zaangażowanie lokalnych przedsiębiorców w realizację projektu*. Dodatkowo podejście to przyczyni się do wzmocnienia zintegrowania trzech kluczowych sektorów tworzących Lokalną Grupę Działania – „ZIELONE SIOŁO”.

W przypadku LSR mamy do czynienia ze zintegrowaniem strategii na różnych płaszczyznach. Jedną z nich jest niewątpliwie integracja terytorialna. Obszar, którego spójność została wykazana w rozdziale poświęconym jego charakterystyce pozwala na podejmowanie interwencji, które są wspólne dla jego całości i wpływają w równym

stopniu na zaspokojenie najważniejszych potrzeb wynikających z analizy SWOT. Na integrację terytorialną wpłynie również zastosowanie kryterium preferującego granty realizowane przez partnerstwa podmiotów z różnych gmin tworzących LGD.

Plan działania został opracowany w sposób gwarantujący właściwą sekwencję zdarzeń, która zapewnia efektywną współpracę podmiotów i wykorzystanie rezultatów jednych działań przy realizacji kolejnych. I tak, realizacja każdego przedsięwzięcia rozpoczyna się od działań aktywizacyjnych. W pierwszej kolejności zrealizowany zostanie projekt grantowy dotyczący opracowania koncepcji inteligentnych wsi, w dalszej operacje przewidziane do finansowania w ramach *Przedsięwzięcia 1*, na końcu pozostałe projekty grantowe przewidziane w *Przedsięwzięciu 2*. Dzięki temu uzyskana zostanie komplementarność pomiędzy nimi. Również realizacja operacji własnych dotyczących wzmocnienia programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego dostosowana zostanie do zwiększenia poziomu komplementarności przedsięwzięć.

Wartość dodana podejścia LEADER

Zintegrowanie podmiotów różnych sektorów oraz realizacja szczególnie projektów grantowych, których uczestnikami będą społeczności lokalne różnych gmin stanowić będzie główny czynnik wartości dodanej podejścia LEADER zastosowany we wdrażaniu LSR 2023-2027.

Wartością dodaną będzie również wzmocnienie współpracy sektora społecznego i samorządowego poprzez wykorzystanie kryteriów wyboru preferujących operacje i projekty wynikające z koncepcji inteligentnych wsi. Podejście to pozwoli wybrać projekty, inwestycje, które są istotne dla wspólnot lokalnych. Dotychczasowe doświadczenia z wdrażania poprzednich LSR wskazują, że obiekty powstałe z rzeczywistej potrzeby społeczności lokalnej tętnią życiem ponieważ mieszkańcy i lokalne organizacje pozarządowe sami starają się aby realizować w nich swoje projekty, działania o charakterze społecznym, kulturalnym. Dlatego przyjęte zostały zakresy wsparcia, które umożliwią zarówno rozwój ogólnodostępnej infrastruktury społecznej oraz realizację w nich projektów grantowych wspierających osoby młode, seniorów oraz niepełnosprawnych wraz z opiekunami.

Realizacja operacji własnej dotyczącej promowania przedsiębiorców w działania o charakterze społecznym przyczyni się do osiągnięcia wartości dodanej, którą stanowić będą większe poziomu wskaźników rezultatu przy mniejszych nakładach finansowych. Wpływ na osiągnięcie wartości dodanej w szczególności ma realizacja komplementarnych i synergicznych przedsięwzięć, co szczególnie zostanie wzmocnione przez zaplanowanie poszczególnych naborów we właściwej kolejności.

Rozdział VI Cele i wskaźniki

6.1. Specyfikacja i opis celów

Cele i przedsięwzięcia Lokalnej Strategii Rozwoju są odpowiedzią na diagnozę obszaru opierającą się na konsultacjach społecznych, doświadczeniach LGD i danych statystycznych. Celem realizacji LSR 2023 - 2027 będzie **spowolnienie negatywnych procesów demograficznych zachodzących na obszarze LGD przy jednoczesnym wsparciu ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji.**

Na podstawie dokonanych analiz problemów i potrzeb mieszkańców oraz danych statystycznych należy wskazać, iż jednym z najpoważniejszych i najbardziej pilnych problemów do rozwiązania na obszarze LSR jest spadająca liczba mieszkańców. Problem ten jest tym bardziej niebezpieczny, że wraz ze spadkiem liczby mieszkańców wzrasta liczba osób w wieku po produkcyjny. Jest to grupa, której przedstawiciele często objęci są kosztowną opieką ośrodków pomocy społecznej. Oznacza to, że ze spadkiem przychodów gmin z tytułu podatku dochodowego jednocześnie wzrastać będą obciążenia związane z zapewnieniem opieki społecznej.

Brak oferty dla seniorów sprawia, że osoby przechodzące na emeryturę zamykają się w swoich czterech ścianach, co negatywnie wpływa na ich stan fizyczny i psychiczny. Szczególnie izolacja osób starszych może powodować duże problemy zdrowotne i konieczność objęcia opieką społeczną. Mieszkańcy, przedstawiciele gmin i lokalnych NGO w trakcie prowadzonych konsultacji wskazywali na braki w zakresie infrastruktury umożliwiającej aktywne spędzanie czasu oraz niedostosowaną do potrzeb ofertę spędzania czasu wolnego w szczególności dla dzieci, młodzieży i osób starszych. W tym również oferty dotyczącej rozwoju osobistego. Szczególnie rodzice w trakcie spotkań wskazywali, że brak atrakcyjnej oferty dla dzieci i młodzieży sprawia, że idąc na skróty wolą spędzać czas

z nosem wlepionym w smartphon, komputer. Co ma negatywny wpływ na ich zdrowie czy umiejętności społeczne, które są niezbędne w dorosłym życiu.

Jak wskazano we wcześniejszym rozdziale jedną z grup społecznych, która często poszukuje wsparcia w ośrodkach pomocy społecznej, są osoby niepełnosprawne i ich opiekunowie. Potrzebują one różnorodnego wsparcia, zarówno finansowego, dzięki któremu poprawia się ich sytuacja materialna, ale również w sferze integracji społecznej.

W odpowiedzi na wyżej wymienione problemy i wyzwania przewiduje się do realizacji dofinansowanie operacji w ramach dwóch przedsięwzięć. Na etapie formułowanie celów i przedsięwzięć, przy wykorzystaniu metod partycypacyjnych organizacje pozarządowe, jak również osoby uczestniczące w nich wskazywały przede wszystkim na potrzebę rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury społecznej w tym w szczególności: sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej. Służyć temu będzie realizacja *Przedsięwzięcia 1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury społecznej*, w którym finansowane będą operacje związane z rozwojem bazy obiektów kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych obszaru LGD. W ramach prowadzonych konsultacji wskazywano również na potrzebę wsparcia realizacji działań angażujących społeczność lokalną w projekty o charakterze społecznym i wzmocnienia lokalnych organizacji społecznych, w tym w szczególności KGW, OSP. Dlatego w ramach LSR na lata 2023 – 2027 przewidziano również realizację *Przedsięwzięcia 2 Wzmocnienie zaangażowania społecznego w rozwój lokalny i włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji*. Osiągnięcie założeń strategii zależy od działalności LGD związanej z aktywizacją społeczności lokalnej oraz od jakości usług szkoleniowo-doradczych dla podmiotów, które otrzymają wsparcie w ramach ww. przedsięwzięć. Dlatego przewidziano, że w ramach obu powyżej wymienionych przedsięwzięć realizowane będą działania animujące mieszkańców LGD.

6.2. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023 – 2027 finansowana będzie ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Interwencji LEADER przewidzianej w Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027.

6.3. Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS

Przedsięwzięcie 1: Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury społecznej

Celem przedsięwzięcia jest podniesienie atrakcyjności obszaru LGD jako miejsca, gdzie warto żyć, mieszkać realizować swoje pasje, zainteresowania. Dlatego w przedsięwzięciu tym zakłada się finansowanie inwestycji związanych z rozwojem infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej.

Zakres wsparcia:

- poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych, tj. budowa lub modernizacja dróg, targowisk, sieci wodno-kanalizacyjnych, przydomowych oczyszczalni ścieków,
- poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.

Forma wsparcia:

Doświadczenia z wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014 – 2020 wskazują, że realizacja takich inwestycji przez organizacje pozarządowe we współpracy z samorządem gminnym wzmocnia rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Pogląd ten był podzielony przez uczestników konsultacji społecznych przeprowadzonych w ramach przygotowania niniejszego dokumentu. Dlatego założono, że beneficjentami wsparcia w ramach tego przedsięwzięcia będą zarówno organizacje pozarządowe jak i jednostki sektora finansów publicznych. Efektem takiego podejścia ma być wzmocnienie:

- odpowiedzialności społeczności lokalnej za powstałą infrastrukturę,
- organizacji pozarządowych działających na obszarze LSR, które zyskają w ten sposób doświadczenie, jak również w przypadku operacji dot. infrastruktury kulturalnej, miejsca do prowadzenia swojej działalności.

Na etapie wyboru operacji stosowane będą kryteria wyboru preferujące projekty wpisane do koncepcji inteligentnych wsi, co również wpłynie na rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

Maksymalna kwota dofinansowania:

W przypadku JSFP- refundacja do 75% kosztów kwalifikowalnych (w tym: 55% z EFRROW i 20% z budżetu państwa).

W przypadku operacji, w której beneficjentem jest JSFP, krajowym wkładem środków publicznych jest wkład własny tej jednostki na poziomie 25%.

Maksymalna kwota dofinansowania na jeden projekt wynosi do **375.000,00 zł**.

W przypadku pozostałych podmiotów refundacja do 100 % kosztów kwalifikowalnych.

Maksymalna kwota dofinansowania na jeden projekt wynosi do **500.000,00 zł**.

Poziom dofinansowania:

Zgodny z zapisami Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027.

Kryteria dostępowe:

LGD w regulaminie naboru wniosków określić może dodatkowe kryteria dostępowe.

Komplementarność i synergia z pozostałymi przedsięwzięciami LSR

Koncepcje inteligentnych wsi opracowywane będą w ramach projektu grantowego, którego realizacja przewidziana została w *Przedsięwzięciu 2*. Ponad to zakłada się na etapie oceny wniosków grantowych preferować granty, które dotyczyć będą małej infrastruktury publicznej powstałej w wyniku wdrażania *Przedsięwzięcia 1*. Dlatego należy uznać, że między oboma przedsięwzięciami zachodzi synergia. Synergia między powyższymi przedsięwzięciami zostanie dodatkowo osiągnięta poprzez zaplanowanie ogłaszania poszczególnych naborów w odpowiedniej kolejności, co zostało przedstawione w dalszej części dokumentu.

Tak dobrana kolejność wdrażania poszczególnych przedsięwzięć pozwoli na wystąpienie między nimi efektu współdziałania oraz wartość dodanej.

Przedsięwzięcia 2 Wzmocnienie zaangażowania społecznego w rozwój lokalny i włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji

Celem przedsięwzięcia jest zwiększenie stopnia zaangażowania społecznego w działalność na rzecz środowiska lokalnego oraz wsparcie osób należących do grup w niekorzystnej sytuacji w tym w szczególności: ludzi młodych, seniorów oraz osób niepełnosprawnych z opiekunami. Dla uzyskania efektu komplementarności przedmiotowego przedsięwzięcia z wyżej opisanym grupami preferowane będą projekty, których realizacja zakładać będzie wykorzystanie infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, sportowej i turystycznej powstałej, tj. wybudowanej, wyremontowanej, zmodernizowanej wyposażonej, bądź doposażonej w ramach inwestycji dofinansowanych w ramach wdrażania LSR.

Wykorzystanie koncepcji inteligentnych wsi ma przyczynić się do realizacji operacji/projektów cechujących się innowacją społeczną. Elementem animowania do wykorzystania koncepcji smart villages jak innowacji społecznej będą działania przewidziane w planie komunikacji przybliżające to zagadnienie, tak aby w pełni wykorzystać jego potencjał.

Zakres wsparcia:

- opracowanie koncepcji inteligentnych wsi,
- włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych, osób w niekorzystnej sytuacji,
- ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi,
- wzmocnienie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego.

Forma wsparcia

W ramach przedsięwzięcia zrealizowane zostaną projekty grantowe dotyczące:

- a) opracowania koncepcji inteligentnych wsi,
- b) zwiększenia oferty dot. organizacji czasu wolnego, rozwoju pasji i zainteresowań dzieci, młodzieży, seniorów oraz osób niepełnosprawnych i ich opiekunów,

- c) włączenia i zaangażowania dzieci, młodzieży, seniorów oraz osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w życie społeczne,
- d) włączenia i zaangażowania dzieci, młodzieży, seniorów oraz osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w ochronę dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego polskiej wsi,
- e) kształcenia liderów życia społecznego i publicznego, w tym w szczególności: wizyt studyjnych krajowych i zagranicznych, warsztatów, szkoleń, konferencji, konkursów itp.

Na etapie wyboru grantobiorców stosowane będą kryteria wyboru preferujące m.in. projekty:

- a) wpisane do koncepcji inteligentnych wsi,
- b) z działaniami dotyczącymi łączenia pokoleń, tj. angażującymi w ich realizację osoby młode oraz seniorów,
- c) partnerskie, w których realizacji zaangażowanie będą podmioty różnych sektorów.

Ponadto zostaną zrealizowane projekty własne, których celem będzie:

- zwiększenie zaangażowania lokalnych przedsiębiorców w realizację projektów dotyczących włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych oraz osób niepełnosprawnych i ich opiekunów,
- wzmocnienia lokalnych organizacji pozarządowych poprzez podniesienie kompetencji i umiejętności ich członków w obszarze zarządzania NGO, pozyskiwania środków, rozliczania projektów oraz podejmowania działań cechujących się innowacją społeczną.

Maksymalna kwota dofinansowania:

Zgodny z zapisami Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027 i wytycznymi szczegółowymi Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Poziom dofinansowania:

Zgodny z zapisami Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027.

Kryteria dostępowe:

LGD w regulaminie naboru wniosków określić może dodatkowe kryteria dostępowe.

Komplementarność i synergia z pozostałymi przedsięwzięciami LSR

Koncepcje inteligentnych wsi opracowywane będą w ramach projektu grantowego, którego realizacja przewidziana została w *Przedsięwzięciu 2*. Ponadto zakłada się na etapie oceny wniosków grantowych preferować granty, które dotyczyć będą małej infrastruktury publicznej powstałej w wyniku wdrażania *Przedsięwzięcia 1*. Dlatego należy uznać, że między oboma przedsięwzięciami zachodzi synergia. Przedsięwzięcie to cechuje ponadto wewnętrzna komplementarność. Przejawia się ona realizacją operacji własnej związanej z kształceniem liderów życia społecznego i publicznego. Pozwoli ona przygotować ludzi, którzy podejmą się realizowania koncepcji inteligentnych wsi. Synergia między powyższymi przedsięwzięciami zostanie dodatkowo osiągnięta poprzez zaplanowanie ogłaszania poszczególnych naborów w odpowiedniej kolejności, co zostało przedstawione w dalszej części dokumentu.

Tak dobrana kolejność wdrażania poszczególnych przedsięwzięć pozwoli na wystąpienie między nimi efektu współdziałania oraz wartość dodanej.

6.4. Przypisanie wskaźników do celów i przedsięwzięć

Przedsięwzięcia 1: Rozwój infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej i sportowej

Wskaźniki produktu – P1

(P1) Liczba operacji dotyczących poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej – 12 operacji.

Wskaźnik rezultatu - W1

W1 - R41 Łączenie obszarów w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR - 1200 osób

Przedsięwzięcia 2: Wzmocnienie zaangażowania społecznego w rozwój lokalny i włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji

Wskaźniki produktu – P2

P2(1) Liczba projektów grantowych dotyczących włączenia społecznego – 3 projekty grantowe.

P2(2) Liczba operacji własnych dotyczących włączenia społecznego – 4 operacje

P2(3) Liczba projektów grantowych dotyczących opracowania koncepcji inteligentnych wsi – 1 projekt grantowy

Wskaźniki rezultatu – W2

W2(1) R.42 Promowania włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego – 450 osób

W2(2) R.42 Promowania włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego – 450 osób

W2(3) R.40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej: liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi – 12 strategii.

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

7.1. Charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD

Na etapie opracowania przedmiotowego dokumentu zespół pracowników dokonał analizy stosowanych w ramach okresu programowania 2014 – 2020 procedur przez organy statutowe Stowarzyszenia uczestniczące w procesie podejmowania decyzji o wyborze grantów i operacji.

W trakcie prac nad opracowaniem regulaminów i procedur stosowana będzie zasada niepowielania, tylko odwoływania się do zapisów, które zdefiniowano w przepisach prawa europejskiego i krajowego oraz w wytycznych MRiRW. Zasada ta pozwala uniknąć konieczności zmian procedur przy każdej zmianie przepisów prawa. W stosowanych w nowym okresie programowania procedurach zachowane zostaną przepisy dot. zapewnienia przejrzystości i jawności procesu wyboru wniosków, braku dominacji którejkolwiek z grup interesu w procesie podejmowania decyzji, bezstronności oceniających, oraz ustalania kolejności na liście wybranych wniosków, które otrzymały tę samą liczbę punktów.

7.2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

LGD zakłada opracowanie oddzielnych kryteriów wyboru grantów i operacji dla poszczególnych przedsięwzięć. Przyjęte zostaną one uchwałami Walnego Zebrania zgodnie z odpowiednimi procedurami, które zakładać będą przed ich przyjęciem lub zmianą przeprowadzenie konsultacji społecznych. Zaproszenia do konsultacji zamieszczane będą na stronie internetowej LGD min. 7 dni przed posiedzeniem, na którym będą zatwierdzane. Uwagi, które napłyną w ramach prowadzonych konsultacji przedstawione zostaną na Walnym Zebraniu przed ich przyjęciem.

Dyskusje na temat stosowanych kryteriów wyboru prowadzone będą aby odpowiedzieć sobie na pytanie „czy stosowane kryteria spełniły swoją rolę” zorganizowane zostanie posiedzenie Rady z Zarządem i pracownikami, aby wspólnie przeanalizować skuteczność stosowanych kryteriów w szczególności pod względem:

- ich wpływu na przyjęte założenia i zamierzone cele,
- jakości złożonych projektów,
- precyzji zastosowanych zapisów.

w trakcie warsztatów refleksyjnych, na które zapraszani będą nie tylko członkowie Rady, ale również przedstawiciele organizacji pozarządowych, beneficjentów.

Podejście to pozwoli dostosować kryteria do rzeczywistości, unikać w kolejnych naborach niejasności interpretacyjnych oraz realnie wpływać na osiągnięcie przyjętych celów LSR. Wzmocni to również poczucie sprawczości, wpływu interesariuszy LSR 2023-2027 na sposób jej wdrażania. Obowiązujące kryteria wyboru publikowane są na stronach Internetowych.

Przedsięwzięcie	Zdiagnozowana potrzeba	Opis, rola kryterium
1	Zaangażowanie społeczne w proces przygotowania wniosku i jego wdrożenie.	W ramach kryterium preferowane będą operacje, których realizacja wynika z koncepcji inteligentnych wsi.
	Komplementarność projektu z innymi projektami sfinansowanymi w ramach LSR 2014 – 2020 i LSR 2023 – 2027.	W ramach kryterium preferowane będą operacje komplementarne z innymi zrealizowanymi w ramach LSR 2014 – 2020 lub LSR 2023 – 2027.
	Wybór operacji, które w znacznym stopniu realizować będą wskaźniki rezultatu LSR.	W ramach kryterium liczba punktów będzie zależała od stopnia realizacji wskaźników produktu i rezultatu.
	Wybór operacji o większym poziomie innowacyjności.	W ramach kryterium liczba przyznanych punktów będzie zależała od stopnia innowacyjności operacji w ujęciu obszarowym i oryginalności.
2	Zaangażowanie społeczne w proces przygotowania wniosku i jego wdrożenie.	W ramach kryterium preferowane będą operacje/granty: <ul style="list-style-type: none"> • których realizacja wynika z koncepcji inteligentnych wsi, • które realizowane będą w partnerstwie, • w których zaangażowane będą społeczności różnych gmin wchodzących w skład LGD.
	Zaangażowanie lokalnych przedsiębiorców w realizację projektu.	W ramach kryterium preferowane będą granty, w których realizację wniesiony zostanie przez lokalnych przedsiębiorców wkład finansowy.
	Komplementarność projektu z innymi projektami sfinansowanymi w ramach LSR 2014 – 2020 i LSR 2023 – 2027.	W ramach kryterium preferowane będą granty, których realizacja została zaplanowana w obiektach sfinansowanych w ramach LSR 2014 – 2020 lub LSR 2023 – 2027.
	Wparcie dzieci, młodzieży, seniorów, osób niepełnosprawnych i ich opiekunów.	W ramach kryterium liczba punktów będzie zależała od liczby grup osób w niekorzystnej sytuacji do których zostanie skierowany projekt. Najmniejsza liczba punktów przyznawana będzie grantom skierowanym do jednej grupy, największa do wszystkich.
	Umożliwienie sfinansowania większej liczby grantów	W ramach kryterium preferowane będą wnioski, których grantobiorcy nie będą ubiegać się o maksymalną dostępną kwotę dofinansowania.
	Wybór grantów, które w znacznym stopniu realizować będą wskaźniki rezultatu LSR.	W ramach kryterium liczba punktów będzie zależała od stopnia realizacji wskaźników produktu i rezultatu.
	Łączenie pokoleń.	W ramach kryterium preferowane będą projekty, skierowane do osób z różnych grup wiekowych.

Tabela 16. Powiązanie kryteriów wyboru grantobiorców i operacji z diagnozą.

7.3. Sposób uwzględnienia innowacyjności i inkluzyjności w kryteriach wyboru operacji

W trakcie konsultacji społecznych organizacje pozarządowe wnioskowały o niestosowanie kryteriów o innowacyjności ponieważ zwykle proste projekty, o małych budżetach nie są innowacyjne. Postulat ten został przyjęty, dlatego kryterium innowacyjności stosowane będzie tylko dla *Przedsięwzięcia 1*.

Przez innowacyjność rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie na obszarze LSR nowego produktu lub usługi lub nowego sposobu wykorzystania lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych kulturowych czy społecznych. Wykorzystanie koncepcji inteligentnych wsi ma przyczynić się do realizacji operacji/projektów cechujących się innowacją społeczną. Elementem animowania do wykorzystania koncepcji inteligentnych wsi jak innowacji społecznej będą działania przewidziane w planie komunikacji przybliżające to zagadnienie, tak aby w pełni wykorzystać jego potencjał. Na etapie oceny wniosków rozpatrywany będzie stopień innowacji w ujęciu:

- a) obszarowym:
 - sołectwo,
 - gmina,
 - LGD;
- b) oryginalności:
 - kreatywne – powstające w wyniku autorskiego pomysłu,
 - imitujące – wzorowane na wcześniej zrealizowanych projektach, grantach, operacjach,
 - pozorne – obejmujące drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

W przypadku innowacji w ujęciu obszarowym liczba przyznawanych punktów będzie tym większa im większego obszaru będzie dotyczyć wnioszek. Projekty o najwyższym stopieniu innowacji w ujęciu oryginalności uznane zostaną projekty kreatywne, a o najmniejszym pozorne.

7.4. Projekty grantowe

W trakcie przeprowadzonych konsultacji zdiagnozowano potrzebę zaangażowania społeczności lokalnej szczególnie w proces podejmowania decyzji o przyszłości swoich wspólnot. Na etapie diagnozowania potrzeb mocna podkreślana była również potrzeba zwiększenia aktywności lokalnej, odpowiedzialności za powstałą małą infrastrukturę publiczną, w tym w szczególności place zabaw, strefy rekreacji i wypoczynku. Tworząc niniejszy dokument uznano, że najlepszym sposobem osiągnięcia tych założeń będzie włączenie społeczności w proces planowania projektów do realizacji. Stąd postanowiono szeroko zastosować metodę koncepcji inteligentnych wsi.

LGD „Zielone Sioło” zakłada realizację operacji własnej w tym dot. wzmocnienia lokalnych organizacji pozarządowych poprzez podniesienie kompetencji i umiejętności ich członków w obszarze zarządzania NGO, pozyskiwania środków, rozliczania projektów oraz podejmowania działań cechujących się innowacją społeczną. Podejście to pozwoli przygotować liderów społecznych do przygotowywania i realizowania projektów zaplanowanych w ramach opracowanych koncepcji inteligentnych wsi. Jednocześnie wpłynie to pozytywnie na jakość przygotowywanych grantów i ich efektywną realizację.

LGD „Zielone Sioło” zakłada również realizację projektów grantowych, które powinny w szczególności wzmocnić współpracę międzysektorową i międzygminną. Zostanie to osiągnięte poprzez zastosowanie odpowiednich kryteriów wyboru, co zostało szczegółowo opisane we wcześniejszych rozdziałach LSR. Projekty grantowe realizowane będą po realizacji operacji związanych z rozwojem ogólnodostępnej infrastruktury publicznej, tak aby osiągnąć założony efekt komplementarności.

Rozdział VIII Plan działania

8.1. Charakterystyka harmonogramu osiągania poszczególnych celów i wskaźników

Do końca czerwca 2025 r. przewidziano:

- a) przeprowadzenie naborów w ramach:
 - *Przedsięwzięcia 2* na wybór grantobiorców, którzy opracują koncepcje inteligentnych wsi,
 - *Przedsięwzięcia 1* na wybór operacji dotyczących rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury publicznej.
- b) złożenie wniosku o przyznanie pomocy na realizację operacji własnej przewidzianej w *Przedsięwzięciu 2*.

Realizacja pierwszych naborów w tej kolejności pozwoli osiągnąć przyjęte założenie związane z włączeniem społeczności lokalnej w proces wdrażania LSR 2023 – 2027 poprzez wykorzystanie metody koncepcji inteligentnych wsi oraz przygotowanie liderów życia społecznego i publicznego do realizacji projektów, które wpisywać się będą w opracowane koncepcje. W kolejnych latach zaplanowano sukcesywne ogłaszanie naborów w ramach zaplanowanych projektów grantowych, jak również realizację kolejnych operacji własnych.

Przy konstruowaniu planu działania oraz planu wykorzystania budżetu LSR wzięto pod uwagę doświadczenia z wdrażania strategii w ramach PROW 2007-2013 oraz PRWO 2014-2020, w tym w szczególności opóźnienia po stronie:

- a) Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w przygotowaniu całego systemu wdrażania Interwencji LEADER w tym: generatora wniosków, wzorów umów z beneficjentami, interpretacji,
- b) samorządu województwa w weryfikowaniu wniosków o przyznanie pomocy m.in. ze względu na uruchamianie naborów przez wszystkie LGD w jednym czasie,

Dlatego przyjęto, że pierwsze umowy o przyznanie pomocy na realizację poszczególnych operacji i projektów grantowych podpisywane będą w roku 2025, a ich realizacja zakończona zostanie nie wcześniej jak w 2026 r.

Ponadto założono, że w ramach naboru przewidzianego w *Przedsięwzięciu 1* w każdej gminie należącej do LGD co najmniej jednemu beneficjentowi zostanie przyznane wsparcie.

8.2. Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR

Kamienie milowe LSR zostały przedstawione w *Załączniku nr 2 Plan działania*.

Rozdział IX Plan finansowy LSR

9.1. Opis źródeł finansowania działalności LSR

W rozdziale 6.2 oraz w Załącznikach 1, 3, 4 przedstawiono źródła finansowania Lokalnej Strategii Rozwoju z podziałem na cele. Poza tym działalność Stowarzyszenie finansowana będzie z:

- a) składek członkowski,
- b) darowizny,
- c) dofinansowania ze źródeł zewnętrznych w tym z:
 - EFS+ w ramach programu operacyjnego Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021 – 2027 r.
 - Programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021 – 2025 Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej,
 - Narodowego Instytutu Wolności,
 - otwartych konkursów ofert dla organizacji pozarządowych ogłaszanych przez samorząd Województwa Mazowieckiego,
 - innych.

9.2. Opis powiązań poszczególnych źródeł finansowania z celami LSR

Ze składek członkowskich Stowarzyszenie zwyczajowo finansuje wymagany wkład własny w realizowanych projektach, jak również koszty własne niezbędne dla zapewnienia prawidłowego funkcjonowania biura, których nie można jednoznacznie przypisać do budżetów realizowanych projektów.

Lokalna Grupa Działania „ZIELONE SIOŁO”, samorządy członkowskie LGD „ZIELONE SIOŁO” oraz organizacje pozarządowe mające siedzibę na obszarze objętym LSR na lata 2023-2027 planują ubiegać się o dofinansowanie projektów w ramach naborów dedykowanych projektom wynikającym z LSR, tj. spójnym z Przedsięwzięciem 1 i Przedsięwzięciem 2 w obszarze edukacji, obszarze włączenia społecznego oraz obszarze kultury i turystyki w ramach następujących źródeł finansowania:

- 1) Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) – obszar wsparcia:

Obszar włączenia społecznego

Cel szczegółowy: 4(h) Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności

grup w niekorzystnej sytuacji, Działanie FEMA.08.01 **Aktywizacja społeczna i zawodowa**, typy projektów: aktywizacja społeczna i zawodowa osób biernych zawodowo oraz zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym przy zastosowaniu usług aktywnej integracji oraz aktywizacja społeczna i zawodowa w ramach podmiotów integracji społecznej.

Obszar włączenia społecznego

Możliwość realizacji projektów w zakresie celu szczegółowego:

Cel szczegółowy: 4(k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowe, działanie FEMA.08.05 **Usługi społeczne i zdrowotne**, typy projektów: rozwój usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej.

Obszar włączenia społecznego

Możliwość realizacji projektów w zakresie celu szczegółowego:

Cel szczegółowy: 4(l) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci. Działanie FEMA.08.06 **Usługi społeczne na rzecz rodzin**, typy projektów: rozwój usług społecznych na rzecz dzieci i młodzieży, w tym w ramach usług wsparcia systemu pieczy zastępczej oraz zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie poprzez wsparcie powstania i funkcjonowania Ośrodków Interwencji Kryzysowej na Mazowszu. Działanie FEMA.08.07 **Integracja społeczna osób w kryzysie bezdomności i zagrożonych bezdomnością**, typy projektu: wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.

2) Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) – obszar wsparcia:

Obszar kultury i turystyki

Cel szczegółowy: 4(vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, Działanie FEMA 05.07 **Obszar kultury i turystyki**, typy projektu: rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej, obszar dotyczy planowanych do realizacji w ramach LSR celu i przedsięwzięć w zakresie rozwoju infrastruktury kulturowej i turystycznej, wydarzeń i projektów kulturalnych, rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych, utworzenia oferty turystyczno-rekreacyjnej.

W ramach Programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021 – 2025 Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej Stowarzyszenie złożyło ofertę na sfinansowanie realizacji projektu dotyczącego aktywizacji seniorów. Działalność ta będzie spójna z *Przedsięwzięciem 2 Wzmocnienie zaangażowania społecznego w rozwój lokalny i włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji*.

Rozdział X Monitoring i ewaluacja

Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju ma na celu osiągnięcie zaplanowanych rezultatów w efekcie realizacji zadań i przedsięwzięć jakie zostały nakreślone w strategii. W dokumencie zostały one przedstawione w sposób szczegółowy, skwantyfikowany, z uwzględnieniem planu realizacji zarówno pod względem czasu jak i budżetu. Strategia obejmuje okres 6 lat, a więc na tyle długi, że założenie braku zmian zachodzących w szeroko rozumianym otoczeniu (społecznym, gospodarczym, środowiskowym, itp.) wydaje się nieuprawnione. Efektywna realizacja strategii wymaga kontroli skuteczności i adekwatności działań na poszczególnych jej etapach. Kontrola realizacji poszczególnych elementów będzie miała charakter ciągły, pozwalający na bieżąco oceniać uzyskiwane efekty. Monitoring zapewni LGD kontrolę tego czy strategia jest wdrażana, i czy zgodnie z aktualnym planem możliwe jest osiągnięcie założonych celów, a w razie potrzeby pozwoli dokonać korekty zaplanowanych działań lub sposobów ich realizacji odpowiednio wcześniej.

Na bazie danych pochodzących z monitoringu oraz działań komunikacyjnych będzie dokonywana ewaluacja, która pozwoli podsumować efekty działań, porównać plan i założenia z rzeczywistymi rezultatami, dostarczy informacji na temat racjonalności poszczególnych narzędzi co zwiększy zasób wiedzy LGD na temat skuteczności oddziaływania.

Procedura monitoringu

Zadania związane z prowadzeniem monitoringu będą realizowane przez pracowników biura LGD. W poniższej tabeli szczegółowo rozpisano aspekty funkcjonowania i realizacji LSR, które będą podlegać analizie i ocenie.

BADANY ELEMENT	BADANE ASPEKTY:	ŹRÓDŁA DANYCH
Realizacja planu działania	Przestrzeganie przyjętych procedur	Dane własne LGD
Realizacja LSR	<ul style="list-style-type: none"> • Stopień osiągnięcia założonych wartości wskaźników (rezultatów i produktów), • ocena skuteczności stosowanych kryteriów wyboru, • stopień wykorzystania funduszy, • wysokość zakontraktowanych środków. 	Dane i badanie własne LGD: <ul style="list-style-type: none"> • ankieta monitorująca dla beneficjentów i grantobiorców.

Tabela 17. Monitoring wdrażania LSR na lata 2023 – 2027.

Charakterystyka źródeł danych oraz sposobów pomiaru i oceny danych:

- a) dane własne LGD – dane gromadzone w toku normalnej działalności LGD, w szczególności w ramach obowiązkowej sprawozdawczości realizowanej przez Stowarzyszenie. Dane własne obejmować będą:
 - wskaźniki planu komunikacji,
 - dane ilościowe dotyczące doradztwa w biurze,
 - dane gromadzone w trakcie naborów (m.in. terminy naborów, ilość złożonych wniosków, środki finansowe przypisane do naborów)
 - wskaźniki LSR,
 - budżet LSR,
 - dane dotyczące pracy organów LGD,
 - informacje o szkoleniach dla pracowników i członków organów LGD.
- b) badania własne LGD:
 - ankieta monitorująca dla beneficjentów i grantobiorców – badanie pozwoli na zbieranie istotnych informacji dotyczących postępu rzeczowo-finansowego. Pozwoli także pogłębić informacje uzyskane z wniosków o dofinansowanie operacji, m.in. pozwoli na dezagregację obowiązkowych wskaźników. Ankieta będzie wypełniana przez beneficjentów i grantobiorców raz, w roku, w którym rozliczyli oni operację.
 - badania ankietowe osób korzystających z doradztwa – badania realizowane na bieżąco, w których jednostką analizy będą udzielone porady. O wypełnienie ankiety będą proszone osoby korzystające z doradztwa w biurze LGD.
 - badania ankietowe uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych lub szkoleń organizowanych przez LGD – realizowane w czasie każdego tego typu wydarzenia zorganizowanego przez LGD.

Dane zgromadzone za pomocą wymienionych powyżej technik będą poddawane okresowej analizie przez pracowników biura LGD w przypadku ewaluacji on-going lub przekazywane w przypadku ewaluacji eks-post wyspecjalizowanemu, zewnętrznemu podmiotowi. Ponadto w oparciu o ww. dane będzie przygotowywany

coroczny raport z monitoringu. Jeśli chodzi o czas dokonania pomiaru, to jest on niemożliwy do sprecyzowania w przypadku danych, które będą rejestrowane na bieżąco (np. w przypadku danych dotyczących doradztwa w biurze LGD). Wiele zaplanowanych źródeł danych sama w sobie zawiera wskazanie momentu rejestracji danych, np. ankiety dotyczące spotkań informacyjno-konsultacyjnych, szkoleń lub imprez organizowanych przez LGD powinny być realizowane na ich zakończenie (ankiety będą wypełniane w czasie wszystkich spotkań organizowanych przez LGD).

Procedura ewaluacji

Procedura ewaluacji zakłada realizację 2 działań w ramach wdrażania LSR:

- a) corocznej ewaluacji wewnętrznej (on-going),
- b) końcowej ewaluacji zewnętrznej (ex-post).

Coroczna ewaluacja wewnętrzna prowadzona będzie w ramach warsztatów refleksyjnych. Sposób i termin ich realizacji będzie zgodny z Wytycznymi Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.

Badania ewaluacyjne w ramach końcowej ewaluacji zewnętrznej pozwolą na ocenę funkcjonowania LGD i realizacji LSR z uwzględnieniem kryteriów ewaluacyjnych. Przyjęte kryteria ewaluacyjne zdefiniowane zostały w sposób następujący:

- Trafność: stopień, w jakim przyjęte cele, przedsięwzięcia i sposób funkcjonowania LGD odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym realizacją LSR i realnym potrzebom odbiorców działań.
- Spójność: stopień spójności LSR z innymi dokumentami programowymi i strategiami obejmującymi obszar realizacji LSR.
- Efektywność: stosunek poniesionych nakładów (zasobów finansowych, ludzkich, czasu) do uzyskanych wyników i rezultatów.
- Skuteczność: stopień osiągnięcia zdefiniowanych celów i przedsięwzięć.
- Użyteczność: stopień zaspokojenia potrzeb odbiorców działań w wyniku osiągnięcia rezultatów operacji.
- Trwałość: ocena możliwości i stopnia utrzymania się efektów i wpływu działań po zakończeniu ich realizacji.

W poniższej tabeli zaprezentowano sposób operacjonalizacji kryteriów ewaluacyjnych, tzn. sposób w jaki znajdują one odzwierciedlenie w konkretnych pytaniach badawczych. Pytania te wskazują na obszary funkcjonowania LGD oraz realizacji LSR, które będą podlegać ewaluacji zewnętrznej ex-post. Pytania badawcze i obszary badania są również powiązane z zaplanowanymi technikami badawczymi, które zostaną scharakteryzowane pod tabelą.

Ewaluacja i podmiot wykonujący	Kryteria ewaluacyjne i główne pytania badawcze
Ewaluacja ex-post – zewnętrzna (realizowana przez wyspecjalizowany podmiot we współpracy z LGD).	<p>Trafność Czy w społeczności nie zaszły jakieś istotne zmiany, które mają wpływ na obniżenie poziomu trafności LSR?</p> <p>Efektywność Czy osiągnięte efekty rzeczywiście były wynikiem realizacji przedsięwzięć w ramach wdrażania LSR? Określenie stopnia prawdopodobieństwa, że obserwowane rezultaty mogłyby pojawić się pomimo braku interwencji. Jaki jest stosunek poniesionych nakładów w stosunku do uzyskanych rezultatów.</p> <p>Skuteczność Jaki jest poziom realizacji wskaźników produktu i rezultatu? Ocena stopnia realizacji harmonogramu i budżetu wdrażania LSR.</p> <p>Użyteczność W jakim stopniu potrzeby beneficjentów zostały zaspokojone dzięki realizacji operacji? Jakie są nieplanowane efekty wdrażania LSR?</p> <p>Komplementarność Czy działania realizowane w toku wdrażania LSR uzupełniały się z innymi programami obejmującymi obszar LGD? W jakim stopniu działania realizowane w toku wdrażania LSR uzupełniały się wzajemnie?</p> <p>Trwałość Czy zrealizowane operacje wywołały trwałe zmiany w lokalnej społeczności?</p>

Tabela 18. Kryteria ewaluacji LSR na lata 2023 – 2027 i główne pytania badawcze.

W czasie ewaluacji on-going oraz ex-post zastosowane zostaną następujące techniki badawcze:

- Analiza danych (ewaluacja ex-post) – analiza dokumentacji wytworzonej przez biuro i organy LGD. Analiza ogólnodostępnych danych statystycznych, dostępnych publikacji i raportów z badań dotyczących obszaru LGD, raporty z monitoringu oraz sprawozdania z warsztatów refleksyjnych. Analiza danych zastanych zostanie wykorzystana do określenia trafności prowadzonej interwencji. Wyniki analizy będą ponadto stanowić punkt wyjścia do zbierania danych przy pomocy pozostałych technik badawczych. Analiza dokumentacji w największym stopniu zostanie jednak wykorzystana w badaniu **trafności i spójności** procesu wdrażania LSR.
- Wywiady eksperckie (ewaluacja ex-post) – wywiady (indywidualne i grupowe) z przedstawicielami biura LGD oraz organów LGD przedstawicielami osób w niekorzystnej sytuacji. Wywiady eksperckie będą odgrywać znaczącą rolę dla badania **komplementarności** procesu wdrażania LSR, jak również określenia jego **trafności i skuteczności**.
- Badanie ankietowe mieszkańców obszaru LGD (ex-post) – badanie ilościowe przeprowadzone na losowo dobranej próbie lub za pośrednictwem badań online. Ankiety przeprowadzone zostaną przez pracowników LGD. Badanie ankietowe zostanie przeprowadzone w ramach ewaluacji ex-post. Kwestionariusze ankiety dostarczone zostaną przez wyspecjalizowany podmiot zewnętrzny, który będzie merytorycznie odpowiedzialny za przeprowadzenie badań ewaluacyjnych. Badania ankietowe pozwolą na uspołecznienie procesu ewaluacji i włączenie mieszkańców w proces oceny funkcjonowania LGD. Wyniki ankiet będą istotne

przede wszystkim dla oceny **trafności**, **skuteczności** oraz **użyteczności** procesu wdrażania LSR oraz **trwałości** uzyskanych efektów.

- Badanie ankietowe osób korzystających z doradztwa – służyć będzie do **badania poziomu efektywności doradztwa**. Prowadzone będzie w ramach monitoringu, a zebrane dane będą zbierane w corocznych raportach z monitoringu i poddawane ocenie w czasie warsztatów refleksyjnych. Dane te zostaną poddane dodatkowej zbiorczej analizie w czasie ewaluacji ex-post.
- Badanie ankietowe wśród wnioskodawców (ewaluacja ex-post) – badanie ilościowe przeprowadzone za pomocą formularza internetowego lub telefonicznie. Do jego przeprowadzenia wykorzystana zostanie baza kontaktów zgromadzonych przez LGD w ramach wdrażania LSR. Ankieta będzie wypełniana przez wnioskodawców. Badanie to pozwoli na analizę **efektywności** interwencji podjętych w ramach wdrażania LSR oraz będzie uzupełnieniem danych gromadzonych przy pomocy ankiet wypełnianych przez osoby korzystające z doradztwa w biurze LGD oraz ankiet monitorujących dla beneficjentów.
- Warsztaty refleksyjne realizowane w ramach ewaluacji on-going. W ich czasie uczestnicy będą mogli uzyskać informacje na temat działalności LGD i postępów we wdrażaniu LSR. Uczestnicy będą brali udział w ocenie danych zebranych w ramach monitoringu.

RODZAJ EWALUACJI	ŹRÓDŁA DANYCH I TECHNIKI ICH POZYSKANIA	TERMIN REALIZACJI	EFEKT REALIZACJI
Ex-post	<ul style="list-style-type: none"> • Analiza danych, • wywiady eksperckie • badanie ankietowe na losowo dobranej próbie mieszkańców obszaru LGD (realizowane przez biuro LGD za pomocą ankiety dostarczonej przez wyspecjalizowany podmiot zewnętrzny), • badanie ankietowe wnioskodawców. 	Po roku 2028	<ul style="list-style-type: none"> • Włączenie mieszkańców w proces ewaluacji LSR. • kompleksowa ocena dokumentu strategicznego, • ocena wszystkich aspektów funkcjonowania LGD oraz działań podjętych w ramach aktywizacji, • opisanie i ocena zmian w społeczności lokalnej osiągniętych dzięki wdrażaniu LSR, • sformułowanie rekomendacji dotyczących przyszłego sposobu funkcjonowania LGD.
On-going	W za każdy rok realizowane na początku kolejnego roku kalendarzowego na podstawie zbieranych na bieżąco danych opracowanych w formie prezentacji	Raz w roku wdrażania LSR.	<ul style="list-style-type: none"> • Włączenie mieszkańców w proces ewaluacji LSR, • ocena wdrażania dokumentu strategicznego, • ocena aspektów funkcjonowania LGD oraz działań podjętych w ramach aktywizacji, • opisanie i ocena zmian w społeczności lokalnej osiągniętych dzięki wdrażaniu LSR, • sformułowanie rekomendacji dotyczących przyszłego sposobu funkcjonowania LGD.

Tabela 19. Ewaluacja LSR na lata 2023 - 2027.

Załączniki

Załącznik nr 1 – Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet w Euro	Przedsięwzięcia	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja)
1 334 000,00	Przedsięwzięcia 1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury społecznej	Mieszkańcy obszaru LSR, osoby w niekorzystnej sytuacji	Konkurs
416 000,00	Przedsięwzięcia 2 Wzmocnienie zaangażowania społecznego w rozwój lokalny i włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji	Mieszkańcy obszaru LSR, osoby młode, seniorzy, osoby niepełnosprawne i ich opiekunowie	Projekty grantowe Operacje własne

Załącznik nr 2 – Formularz 2: Plan działania

Cel	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika następująco	

Cel: Spowolnieniu negatywnych procesów demograficznych zachodzących na obszarze LGD przy jednoczesnym wsparciu grup w niekorzystnej sytuacji.														
Przedsięwzięcie 1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury społecznej	P1 L. operacji dot. poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej.	0 operacji	0%	7 operacji	58,33%	5 operacji	100%	0 operacji	100%	0 operacji	100%	0 operacji	100%	Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej
	W1 R.41 Łączenie obszarów w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 liczba osób korzystających		700 liczba osób korzystających		1200 liczba osób korzystających		1200 liczba osób korzystających		1200 liczba osób korzystających		1200 liczba osób korzystających		

Załącznik nr 2 – Formularz 2: Plan działania

Cel	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
Przedsięwzięcie 2 Wzmocnienie zaangażowania społecznego w rozwój lokalny i włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji	P2(1) Liczba projektów grantowych dotyczących włączenia społecznego.	0 proj. grant.	0%	0 proj. grant.	0 %	1 proj. grant.	33,33%	1 proj. grant.	66,66%	1 proj. grant.	100%	0 proj. grant.	100%	Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej
	W2(1) R.42 Promowania włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0 liczba osób	0%	0 liczba osób	0%	150 liczba osób	33,33%	300 liczba osób	66,66%	450 liczba osób	100%	450 liczba osób	100%	
	P2(2) Liczba operacji własnych dotyczących włączenia społecznego.	0 operacji własn.	0%	0 operacji własn.	0%	1 operacja własna	25%	1 operacja własna	50%	1 operacja własna	75%	1 operacja własna	100%	

Załącznik nr 2 – Formularz 2: Plan działania

	<p>W2(2) R.42 Promowania włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieraniem projektami włączenia społecznego</p>	0 liczba osób	0%	0 liczba osób	0%	50 liczba osób	25%	100 liczba osób	50%	150 liczba osób	75%	200 liczba osób	100%
	<p>P2(3). Liczba projektów grantowych dot. opracowania koncepcji inteligentnych wsi Smart Villages</p>	0 proj. grant.	0%	1 proj. grant.	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%
	<p>W2(3) R.40 Inteligentna przemianna gospodarki wiejskiej: liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi</p>	0 strategii	0%	12 strategii	100%	0 strategii	100%	0 strategii	100%	0 strategii	100%	0 strategii	100%

Załącznik nr 3 – Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR					
Zakres wsparcia	Program/Fundusz				Środki ogółem (Euro)
		PS WPR	EFRR	EFS+	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia 2021/1060)	Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej	1 343 304,00	0,00	0,00	1 750 000,00
	Projekty grantowe dot. opracowania koncepcji SV	11 162,00	0,00	0,00	
	Projekty grantowe	220 534,00	0,00	0,00	
	Operacje własne	175 000,00	0,00	0,00	
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	412 500,00		0,00	0,00	412 500,00
Razem	2 162 500,00		0,00	0,00	2 162 500,00

Załącznik nr 4 – Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

Fundusz	Środki zakontraktowane w Euro do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRROW	0,00	0,00	0,00	0,00%	794 756,00	45,41%	559 710,00	77,39%	117 250,00	84,09%	117 250,00	90,79%	161 000,00	100,00%
Razem	0,00	0,00	0,00	0,00%			559 710,00	77,39%	117 250,00	84,09%	117 250,00	90,79%	161 000,00	100,00%